

10 4 110

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

XIII. ÉVFOLYAM.

3—4. SZÁM

1904.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET ÉRTESITŐJE.

SZERKESZTI:

MERZA GYULA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TARTALOM: Herrmann Antal dr.: Az óvári klostromról (7 képpel). — Márki Sándor dr.: „Erdély“ (második közlemény). — L. Gyártás Elemér: Szováta és a Mezőhavas. — Téglás István: Az elpusztítás alá került fatemplomok (szerző két rajzával). — Herrmann Antal dr.: Az erdélyi örmények monográfiája (2 képpel). — Testületi kirándulások a múlt évben. — Különnélekek: Üdvözlő távirat Feilitzsch báróhoz. — Értékes adomány az E. K. E. muzeumának (arcképpel). — Erdély néprajza és Szongott Kristóf. — Külföldi turista hírek: A turistaság emelkedése Franciaországban. — Óriás fák. — Kirándulási értesítő. — Egyesületi élet: A március és április havi választmányi gyűlések.

ELŐFIZETÉSI ÁRA 10 KOR.

AZ E. K. E. RENDES TAGJAI TAGDIJUK FEJÉBEN INGYEN KAPJÁK.

MEGJELENIK IDŐKÖZÖNKÉNT.

KOLOZSVÁR,

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA

1904.

Az E. K. E. új tagjai 1904. jan. 1-től ápr. 15-ig.

Rendesek

Új tag.	évi 6 koronával.	Ajánló.
Sipeki Balás Árpád, kir. tan. igazgató		Saját
Bille Mihály főkönyvelő		Steiner Dezső
Brkiits Dávid főmolnár		Krátky József
Demeter Gyula kir. törv. aljegyző		Dr. Riegler Aladár
Egresy Aladár földbirtokos		Egresy Árpád
Egresy Árpád joghallgató		Saját
Égi Sándor máv. forgalmi főnök		Dr. Zakariás János
Förstner Tivadar áll. ipariskolai tanár		Magyar Endre
Frindt József m. kir. pénzügyi titkár		Szenti Bálint
Gáspár János m. főjegyző		Saját
Gerő Kálmán igazgató		Saját
Gönczi Samu máv. számtiszt		Schönberg Miksa
Gutmann Simon kereskedő		Rotter Lajos
Hercz Géza bankhivatalnok		Hollósi Andor
Kamner Alfréd kereskedő		Gnoth Zoltán
Kurcz Sándor kereskedő		Freund Lajos
Moldován József kereskedő		M. Kovács Géza
Péter Elemér cs. és kir. hadnagy		Korodi Ella
Popper Jakab kereskedő		Popper Áron
Récei Edé kegyesrendi főgimn. tanár		Hollitzer Nándor
Dr. lécfalvi Sipos Aladár ügyvéd		Sipos Kamilló
Lécfalvi Sipos Kamilló		Saját
Steiner Dezső kereskedő		Steiner Fülöp
Szarvas Kálmán dr. kir. törvsz. aljegyző		Bárdocz Árpád
Székely-kereszturi áll. tanítóképző ifj. önképzőköre ..		Igazgatóság
Taubner Ármin kereskedő		Saját
Winkler István gépész		Propper Jakab
Wusintzky János építőmester		Dr. Zakariás János

Pártoló

Új tag.	évi 2 koronával.	Ajánló.
Kornhauser Emmi		Förder Sándor

UTAZÁSI SORSJÁTÉK.

— 10 % az E. K. E. javára. —

A MAGYARORSZÁGI IDEGENFORGALOM EMELÉSE ÉRDEKÉBEN
MŰKÖDŐ EGYESÜLETEK JAVÁRA RENDEZI

az „Idegenforgalmi és Utazási Vállalat“ (m. k. államas. közp. menetjegy
irodája), Budapest, IV., Vigadó-tér 1. (A m. k. p. ü. min. által enged. és ellenőrizve.)

100.000 drb sorsjegy á 2 korona.

- I. főnyeremény: Utazás a föld körül..... értéke 5000 kor.
- II. főnyeremény: Délafrikai utazás..... értéke 3500 kor.
- III. főnyeremény: Nagy keleti utazás..... értéke 2000 kor.
- IV. főnyeremény: Utazás Észak-Amerikába.... értéke 2000 kor.
- V. főnyeremény: Körutazás Spanyolországban értéke 2000 kor.
- VI. főnyeremény: Európai utazások..... értéke 1500 kor.
- VII.—X főnyeremény: Európai utazások..... értéke 4000 kor.

Fontos!! Ha az utazási jegyet a nyerő nem veszi igénybe, a nyere-
ményt az illeték levonásával készpénzben is felveheti.

Az E. K. E. szakkönyvtára.

Már az 1000 kötetet meghaladta a Mátyás király születése házában egyuttal idegenforgalmi és muzeumi irodául is szolgáló titkári hivatalban elhelyezett szakkönyvtár, melynek alapját a kül- és belföldi rokon- és testvéregyesületek kiadványainak a cserepéldányai, az E. K. E. kiadványai és jobára ajándékozások vetették meg. Különösen utóbbi időben oly sok könyvadományozás történt, hogy a könyvtár ujjászervezése tovább el nem odázható.

Ebből az alkalomból fölkérjük tisztelt tagtársainkat, nemkülömben az Erdély olvasóit s a szerzőket és kiadókat, hogy kiváltképen földrajzi, természettudományi, útleiró, kor- és néprajzi, folklorisztikus, fürdőügyi, házi, pari és általában véve idegenforgalmi szempontból a turistasággal kapcsolatos és bármily nyelvű könyvekkel, baedekkekkel, térképekkel vagy albumokkal és fényképekkel az E. K. E. könyvtárát gyarapítani sziveskedjenek. Erdélyi vonatkozású népies muzeumi tárgyak is köszönettel fogadtatnak s az ajándékozó neve alatt állíttatnak ki.

IRODALOM.

Biharfüredi kalauz.

Irta: Czárán Gyula.

Ara: 1 korona.

Bihari képes levelező lapok.

— Czárán Gyula fölvételei —

54 drb. egy sorozatban 1 K. 62 fill.

Megjegyzés. Ezek a kiadványok bizomány útján árusíthatnak az E. K. E. irodában és muzeumban. — Azonban bizonyára csak tévedés lehet annak az oka, hogy az E. K. E. anyagi hozzájárulásával megnyitott kiránduló helyek, mint ilyenek, sem a Kalauz-könyvben, sem a képes lapokon megjelölve nincsenek.

Székelyföldi kirándulási programok. A „Maros-Vásárhelyi Székely-Társaság“ 12 különböző irányu, több-kevesebb költséggel járó székelyföldi kirándulás, tervezetét és költségvetését állította egybe. Ezt 5000 példányban fogja kiadni folyó évi május havában. Az előfizetés a társaság címére, vagy Adi Árpád könyvnyomdászhoz küldendő.

A verseny sehol sem nagyobb napjainkban, mint a napi sajtó terén. Krajcáros, meg két krajcáros lapok teremnek gomba módra. A valóban intelligens magyar olvasó-közönséget azonban már nem lehet eltántorítani régi, megszokott lapjától, mely érdekeit híven szolgálja s melyet épen bátor szókimondásáért és függetlenségéért szeretett meg évek hosszu sora óta. Ilyen lap a **Pesti Hir** lap. Legtartalmasabb, legváltozatosabb és legnagyobb terjedelmű napilapjaink között. A **Pesti Hir** lap előfizetési ára egy hóra 2 kor. 40 fillér, negyedévre 7 kor. s a **Divat Szalon**nal együtt 9 korona.

Gyönyörű pazar kiállítású aján-dék a Gajári Ödön szerkesztésében megjelenő „Az Ujság“ független politikai napilap előfizetői számára. „Az én kortársaim“ című Mikszáth-album.

„Az Ujság“ előfiz. ára egy hóra 2 kor. 40 f. Negyedévre 7 kor. Egyik a legjobban szerkesztett lapoknak.

A mi népünk. Somlyó V. Ignác, Nagyszőlősről buzgó tagja az E. K. E.-nek fenti cím alatt közzéadásra röpiratot adott ki, Sándor János államtitkárnak ajánlva, melyben a rühén nép közzéadásai bajainak orvoslásával foglalkozik. A röpirat végén

a hazai fürdők föllendítésére és az idegenforgalom megteremtésére hívja fel a figyelmet.

„**Egyetértés**“ a magyar középosztály vezérlapja. Előfizetési díja egy évre 40 korona, közhivatalnokoknak, községi jegyzők, lelkészek, tanárok, tanítóknak kedvezményes árban: negyed évre 7 korona. Az „Egyetértés“ politikai főmunkatársa: Kossuth Ferenc, irodalmi főmunkatársa: Eötvös Károly, kikhez egy egész előkelő írói gárda csatlakozik.

A Divat Ujság minden hónapban kétszer jelenik meg. Előfizetési ára nagyon olcsó: negyedévre, postán való szétküldéssel, két korona husz fillér. Előfizetni lehet a **Divat Ujság** kiadóhivatalánál Budapesten, VIII., Rökk Szilárd-utca 4. E praktikus divatlap utóbbi divatleveléből közöljük a következőket: A tavasz és nyár uralkodó divatjának képméiben határozottan a selymet vallják, még pedig az egyszerű ruhától kezdve a díszesekig. Állítólag az új divatos nappali viseletre viselt puha selyemkémméket olyanformán szövik, mint az esőernyő selymet, hogy még az eső és gyűrődés se árthatson neki. Illetve annyira puhák, minden keményítő anyag vegyítése nélkül készülnek, hogy nem is gyűrődhetnek. A mi a színeket illeti, legelső helyen áll, még a feketének háttérbe szorításával is a „Puce“ ejtsd: (püsz), aztán egy tompa rezedaszín, egy szürkés mályva- és egy igen meleg aranybarna-szín. — Ida.

SZERKESZTŐI IZENÉTEK.

Olvasóink figyelmébe. „Az óvári klostromról“ című cikket rövidíteniünk kellett, de a többi történeti adatot amennyiben helyünk engedi, majd a tervek végleges megállapítása után, a restaurálás műtörténelmi méltatásával együtt reméljük közölhetni.

Csángó. Zakariás dr. multkori cikkének legelejen tördelési hibából lett **Pürcök** e-ből **Püspök**; hiszen ilyen név község nincs egész Brassóvármegyében.

Egy munkatárs. Folyóiratunk legközelebbi száma június hóban jelenven meg, kérjük közleményét s az esetleges illusztrációkat jun. elejéig beküldeni.

—y. Tessék tudakozódní, hogy a csígyimesi kirándulás leírására, mely az új vasut óta nálunk nem volt ismertetve, ki vállalkozik?

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

Kiadja: az Erdélyi Kárpát-Egyesület.

AZ ÓVÁRI KLASTROMRÓL.

Irta: Herrmann Antal dr.

Magyarország Betlehemje: Kolozsvár. Itt született Mátyás király, a leghatalmasabb magyar Kolozsvárnak nemcsak nagy dicsőségére vall ez, hanem nagy hasznára is. Mátyás becses jogokkal és díszes alkotásokkal ékesítette szülővárosát. Ez sokáig nem valami nagy kegyelettel viseltetett legdicsőbb szülöttjének emléke iránt. Szülőházát pusztulni engedte és nem igen stilszerű célokra használta. Magának az apostoli királynak, Mátyás méltó utódjának kellett figyelmeztetni a várost mulasztására. Az ő adományából készült a díszes emléktábla.

A királyi kezdeményt az EKE tetőzte be és kivivta, hogy méltó célra restaurálták a házat. Megalkotta benne a néprajzi múzeumot, s most már nemcsak az épület mint történelmi ereklye legelső látványossága a városnak, hanem a tartalma is. És az erdélyi népelet tárgyi hagyományai közt itt igazán helyén vannak a Mátyás-szobor mintái.

Az EKE szabályszerű hivatásának felel meg, midőn érdeklődik minden iránt, a mi érdekessé, vonzóvá, tanulságossá teszi székhelyét. Hajlékának úgyszólván tőszomszédságában van egy ódon épület, építészeti műremek, nagyjelentőségű történelmi emlék, a város történetének valóságos regestuma, a melyen nyomot hagyott, vagy a melyhez fűződik ötszázadnak majdnem minden korszakos eseménye. Az EKE érdeke is, hogy Kolozsvárnak ez egyik főérdekessége mostani elhanyagoltságából kiemelkedve, visszanyerje régi fényét, ismertté legyen ország-világ előtt és hogy ezzel is gyorsodjék Kolozsvár és az erdélyi részek vonzó ereje.

Az óvári klastrom osztozott tisztos szomszédjával, a Mátyás házzal, az elhanyagoltság, a pusztulás sorsában. És osztozni fog vele a megújulásban.

Néhány évvel ezelőtt a »Székely Nemzet«-ben felszólaltam volt a klastrom restaurálása érdekében és azt javallottam, hogy helyreállítandó tágas helyiségeit rendezzék be internátusnak székely egyetemi hallgatók számára. Szavam akkor elhangzott. Nem hittem volna, hogy ilyen hamar megvalósuljon ábrándos tervem, legalább a dolog lényege szerint.

Rég ismerték a műrégészek az óvári klastromot, különösen ennek refektoriumát. De időnkénti felszólalásaik nem tudták azt feltartóztatni a pusztulás útján. A lánglelkű erdélyi püspöké, Majláth Gusztáv Károly grófé az az elévülhetetlen érdem, hogy nemes bőkezűségével és tekintélyével tényleg megkezdvén a restaurálást, nemcsak megmentette a végpusztulástól a mult

A nagy ebédlőterem (refectorium) belseje.

e dicső em ékét, hanem biztosította új fénykorát. Phönixként fog, az kikelni romjaiból.

Kiváló régészünk, Posta Béla dr., egyetemi tanár lelkes cikket irt az óvári zárdáról a »Magyar Polgár«-ban (1903. nov. 13. 254. sz.). Ebből vesszük át a helyzetet világosan megismertető részletet:

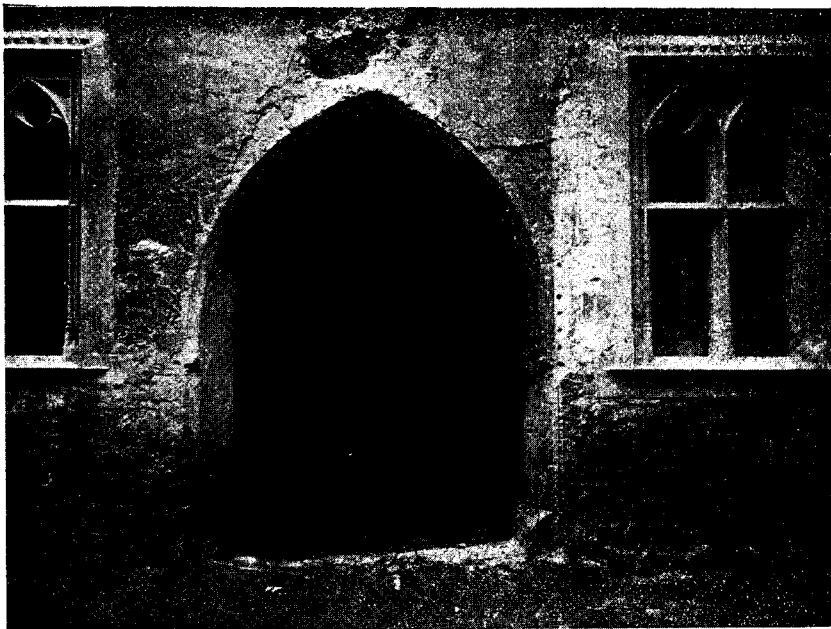
»A munka eredeti feladata az volt, hogy az Ó-várban levő Szent-Ferenciek zárdájának egyik terme, a mely refektorium (ebédlő) név alatt

inkább a szakkörök, mint a nagyközönség előtt volt ismeretes, stilszerűen helyreállították s ez által e nevezetes műemlék az elpusztulástól megóvások. Müller István, a lelkes szakértő és nem kevésbé lelkes munkatársa, Lux Kálmán, a kiknek feladata volt a helyreállítás keresztülvitele, okulva a multak tapasztalatain, nem közönséges ambícióval fogtak a munkához. Hogy kikerüljék a tévedéseket, hogy belehatoljanak ezen nevezetes műemlék lelkébe, hogy megértsék nemcsak azon főelveket, a melyek az építőmestereket irányították az építésnél, de belehatoljanak a részletek és az építőiskola apró fogásainak titkaiba is, — időt és fáradságot igazán nem

A nagy ebédlőterem folyósóra nyíló ajtaja.

kimélve — vették föl pontosan a refektoriumnak és építészeti tagozatainak pontos méreteit. Ezekből megismerték a rendszert, a mi épen az építészeti emlékek lelkét alkotja. Megismerték a hazánkban divott XV. századbeli csúcsives építőstílus számos jellemző sajátosságát és finomságát. Ez a munkájok, a mely egykor magában véve is fontos részét fogja képezni a magyarországi művészettörténetnek, mert bizony sok új igazságot tartalmaz, vezette őket arra, hogy a ferencrendiek kolozsvári zárdájában nem pusztán a refektorium becses és helyreállítandó. Mert méréseik révén feltárult először a refektoriumhoz csatlakozó konyhahelyiség olyan vízvezetéki rendszerrel,

A sekrestye mellett lévő kis terem keleti oldala.

mely a profanus építészet egyik legbecsesebb emléke; majd a konyha padlata alatt tártak fel egy olyan rejtekhelyet, mely kitűnő rendszerű szellőztetésével arra szolgált, hogy egyes nevesebb politikai üldözöttek adjon a zavaros időkben menedéket. Nyomon követte ezt egy másik, szintén csúcsíves izlésű teremnek felfedezése a zárda keleti szárnyában, mely a XVIII. századbeli alacsony boltozatok alatt s a hasonlókorú közbeékelte falak között teljesen el volt rejtve. Innen túl a felfedezések egész sora követte egymást, a melyekből kiderült, hogy a zárda egykor egyike volt a legfelségesebb csúcsíves izlésű épületeknek, a mely a híres kreuzgangok modorában a leggazdagabban volt kiképezve. A kreuzgang épen maradt részén ívnyílások vezetnek az udvarra, s ezeknek ablakszerű architektúrája is erőteljesen emlékeztet bennünket a kor divatára.

Ezen felfedezések után természetesen bővült a feladat. Arról volt most szó, hogy hazánknak olyan műemléke állíttassék helyre, a mely a vajdahunyadi vár után egyike a legjelentősebbeknek, vagyis fölmerült a kérdés, hogy az egész zárda restauráltassék.*

A nagy munka sikerének egyik főbiztosítékát abban látjuk, hogy Péter Sántha Angelus, az óvári zárda főnöke, a szent-ferencrendiek erdélyi provinciájának hisztóriográfusa, lett a nagy nemzeti és vallásos ügy apostola. Péter Sántha rendkívül lelkes, buzgó, erélyes, kitartó, eszes, tehetséges ember, a ki szerzetének már több igen fontos és nehéz ügyét tudta igen kedvezően kialakítani. Segítő társa volt László Polikárp volt tartományi főnöknek alkotó tevékenységében. Nyélbe fogja ütni szerzete büszkeségének, az óvári zárdának helyreállítását is.

Sántha tudja, hogy zárdájának ügye egyuttal a nemzeti kultúra és

kegyelet ügye is, melyet sikerre vezetni nemzeti kötelesség. Lelkes felhívásban fordult tehát a nagyközönséghez. Kifejti a dolgok állását, a nemes indokokat, a nagy célt. Szívhez szóló szózatából idézzük a következőket:

Minthogy idő folytán a helytelen építkezések a kiváló műrészteket annyira megrongálták, hogy azok állapota tarthatatlanná vált, csak úgy lehetett az utókor számára megmenteni, ha a két felső emelet lebontás alá jön, a mi megtörténvén, most teljes ruinában áll az egész épület. Ez ideig a püspök úr Ó Méltósága és a Műemlékek Bizottsága 20,000 koronát, a Rend pedig 10,000 koronát költött, de még úgyszólván a renovációnak csak kezdetén vagyunk. Több mint 80,000 korona kívánatik a teljes helyreállításhoz, melyre pedig fedezetünk semmi sincs.

A nagyméltóságú Belügyminister Úr dec. 2-án kelt 120.192—1903. sz. kegyes leiratával országos gyűjtésre engedélyt adott. Ennélfogva azon alázatos kérelemmel fordulunk a művészetek iránt szeretettel viseltető pártfogókhoz, kegyeskedjenek filléreikkel lehetővé tenni, hogy ezen történelmi nevezetességű épület a maga teljes szépségébe visszaállíttassék.

Jelenlegi célunk a nem műemléki részeket úgy javítani ki, hogy abban a szerzetesek lakásain kívül 40—50 egyetemi ifjú bennlakást nyerjen; azonfelül kényelmes berendezést nyerjen a »Szent Imre-Egyesület«, sőt hajlandók vagyunk az udvaron levő bérházainkat a »Mensa Academica« céljaira berendezni, mely eszmét lelkesedéssel karolja föl a Ferenc József-Egyetem nagytekintetű tanári kara is.

Többek közül hivatkozhatunk mint szaktekintélyre *Möller István* műépítész úrra, ki határozottan állítja, hogy ily remek műemlékkel *Magyarország egyetlen városa sem rendelkezik*, hol a góthikának annyi variációját föl lehetne találni, mint e kolostoron.

A konyha udvarra néző ajtaja és ablakai.

A nagy ebédlőterem udvarra néző ablakai.

Országunknak dísze, a műemlékek ritka remeke kéri az anyagi támogatást Szent Ferenc fia által, hogy a mint négy és fél századon át a vallásos buzgóság és tudománynak szolgált csarnokul, úgy legyen ezután is a hitélet melegágya, a tudományos képzés veteményes kertje, Kolozsvár büszkesége és általában Magyarországnak teledhetetlen *nagy királya* iránt táplált *hálájának megdönthetetlen Sionja*.

Ismerjük a rengeteg terhet, mely e tekintetben a társadalomra nehezedik. Látjuk a nap nap utáni mozgalmat, mely szükségleteit, a nagyok iránt táplált háláját maradandó emlékekben a közadakozás útján óhajtja érvényesíteni: ámde táplál a remény, hogy hazánk ezerféle csapásai következtében — Isten jóvoltából — még megmaradt néhány műemléke helyreállításához az áldozatkészség, melynek forrásai a magyar nép szívéből — dacára az óriási megterhelhetésnek — még nem apadtak ki.

Ezen vigasztaló tudat bátorít, erősít. A Hunyadiak *vaskarja* Magyarországot a magyarnak megtartotta, most az idő *vasfoga* által megrongált emléküik esedezik fentartásért a hálás magyar nemzethez.

A főtitisztelendő zárdafőnök úr az EKE múzeumának ajándékozott hét darab nagyalaku igen szép eredeti fényképet, melyek a zárda néhány legkiválóbb művészi részletét tüntetik fel. E felvételek alapján készültek azok a sikerült képek, melyek jelen cikkünket díszítik.

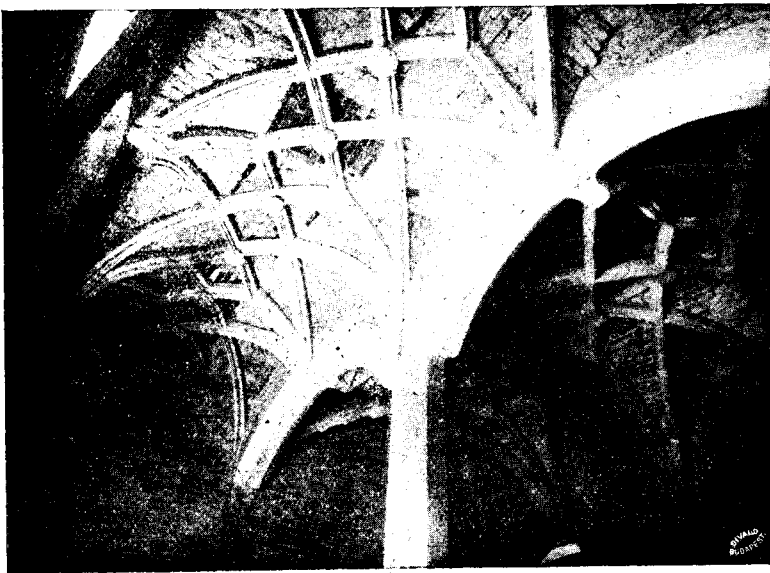
Az óvári klastrom történetét először a kolozsvári műemlékek búzgó kutatója és ismertetője Eszterházy János gróf írta meg e címmel: »A kolozsvári boldogasszonyról címzett domonkosok, jelenleg ferenciek egyházának történeti és építészeti leírása« (Magyar Sion IV. köt. 1866. 561--585. 1.) Ebből azonban csak 5 $\frac{1}{2}$ lap vonatkozik az óvári zárdára, a többi elfoglalja közlése az »Inventarium Conventus Colosvariensis« című, 1500-ból való

kéziratnak. Megnéztem e kéziratot az erdélyi muzeum kéziratárában, de az nem az óvári dömés, hanem a farkasutcai ferencendi zárdára vonatkozik. E tévedésbe esik Jakab Elek is, (Kolozsvár története, I. köt. 594—595 l.) kinek Kolozsvár történetét előadó 6 kötetes nagy művében tömérdek adat van, melyekből a zárda egész története konstatálható. Én itt csak a legérdekesebbek némelyikét sorolom el, kiegészítvén azokat más forrásokból merített néhány jellemzőbb adattal.

A zárda építése ismertetésére nézve (legujabb feltárásokat nem tekintve) Eszterházy János gróf idézett leírására szoritkozom :

•Az egyház építési ideje kétséges: legegység szűz Mária és szent Antal tiszteletére volt emelve; a régi alkotásból kevés maradt fenn, többször gyökeres átalakulást ért, alapfalain ujjabkori építkezések állanak; az oklevéllileg ismert legrégebb átalakítás az, a mi 1455-ben Hunyady János idejében történt, midőn a régi egyházat és zárdát újra építették. Ez előtt e helyen valószínűleg egy, a Domokos szerzet birtokába tartozott, román izlésű egyház állhatott, melynek úgy látszik három hajója volt; a középső a mellékhajónál magasabb, mit az egyházak környező régi táмок ugyszintén az egyházhoz ragasztott kápolnákat körülvonalozó kisebb táмок igazolnak. A nyugati mellékhajónak semmi nyoma, ez az ujjabkori zárda egyik keresztfolyosóját képezi. Ugyszintén a zárdából is az egyik keresztfolyosó tornya csúcsives, tagozott; fennmaradt árkádjai késő goth idomu alkotásra emlékeztetnek. E folyosótól nyulik egy igen diszesen faragott pálca művű, leszelt lóherlevél-ívű nagyobb ajtózat és egy kisebb, egyszerűbb szintén ily ívű kapuzat, bevívó a zárda belső helyiségeibe. (Magyar Sion IV. 566. — Jakab Elek Kolozsv. Tört. I. 300. l.)

Jakab Elek nagy művében közli a zárdának Orbán Baláznak e mű számára irt terjedelmes leírását. (Kolozsvár tört. I. 301—303 l.).

A szekrestye mellett lévő kis terem hálószertű boltozata.

A zárda legrégibb történetére nézve az az emlékirat, melyet 1734-ben három tanácsbeli irt és 1865-ben Vass József adott ki, (Emléklapok Kolozsvár Előkorából) azt mondja, hogy ott pogány templom volt, utána a XI. században keresztény egyház világi papokkal, kik később a főtéri kápolnába és nagy templomba mentek át s az óvári templomba domonkosok jutottak; ez utóbbiak, Fasching Ferenc szerint (Nova Dacia I—III. 81. l.) már 1228-ban kerültek Erdélybe s Kolozsvárra is. Fridvalszky is (Mineralogia Transilvaniae 114. l.) azt említi, hogy a zárda pogány templom romjain épült. A hagyomány is azt tartja a zárdaépületnek a régi várfallal összefüggő egy bolt-hajtásról, hogy az római építmény. De ez alaptalan.

Valószínű, hogy a Nemzeti Muzeumnak egy, a XIII. század végén keletkezett agenda-kodexét egy kolozsvári domokosrendű Mihály nevű barát írta. (Jakab E., Kolozsvár tört. I. 285. l.). Ez volna a zárdának első említése. Az első hiteles okirat azonban 1428-ban kelt s a főtéri templom tornyában elhelyezett régi plebániái levéltárban mint az I. *fasciculus* 7. száma őriztetik. Ebben az erdélyi püspök megbizottja a kolozsvári plebánia és domokos-rend (predikátorok, fekete barátok) perjele és vikáriusa közti perben úgy dönt, hogy a konvent temetéseiért stb. a papi díj a plebánust illeti. (Jakab Elek, Kolozsvár története, I. 423—24 l.)

A zárda történetének főmozzanatait Eszterházy János gróf adatai szerint soroljuk fel:

1455. évben Hunyadi János az egyház építésének folytatására évenként 50 frt értékű sót adományoz, mely adományt Mátyás és Ulászló királyok is megerősítének.

1480-ban e falak között jubileumot tartottak. 1531-ben György kőfaragó lopicida-neje Margit asszony végrendeletében ezen egyház egyik kápolnája rongált oltárképéről tesz említést, mely Szent Fábían és Sebestyén vértanukat ábrázolta, ennek kiigazítására két forintot hagyományoz

1536-ban Kolozsvári Vita és Thordai Demeter domonkosok a szerzet nevében e kolostor túri birtokát elcserélik Statii János erdélyi püspökkel és kapják azért a gyulatelki tizedet. 1549-ben e zárda priorja: Besztercei Lőrinc.

1556-ban a papi birtokok szekularizáltatván, a kolostor és javadalmai az állam kezére kerülnek és a szerzetesek kiűzetnek.

1557-ben a thordai országgyűlés határozata folytán ez ürességbe jött kolostor oskolává alakítottatott át.

A lutheránusoktól 1564-ben a reformátusokra, 1566-ban pedig az unitáriusok birtokába került, a mint a város népesség többsége egy vagy másik hitújító tanát fogadá el.

1603-ban az unitáriusoktól, kik a jezsuiták farkasutcai kolostorát fel-dúlták, Básta császári hadvezér elvevé és a jezsuitáknak adományozá, kiktől Bocskay fejedelem idejében újból a régi birtokosokra került vissza.

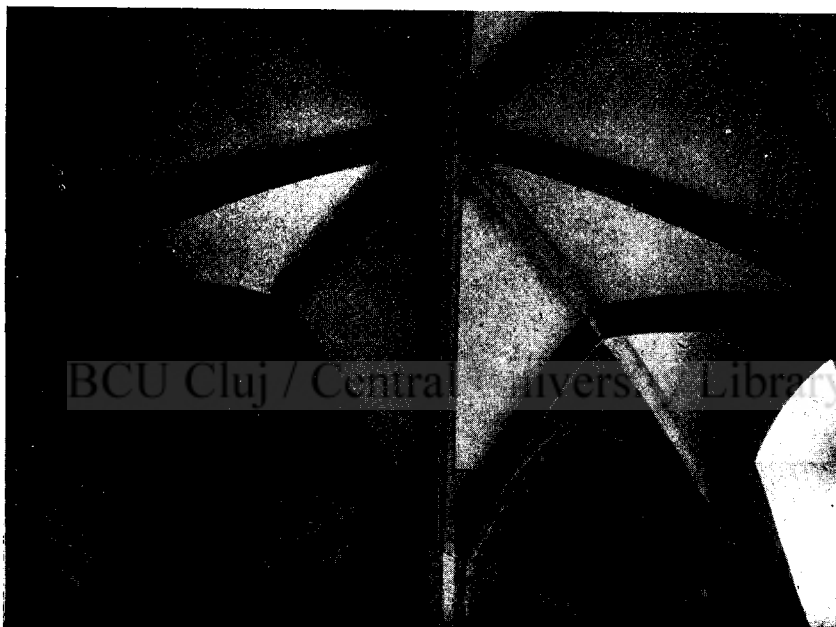
1608-ban Báthory Gábor fejedelem ez egyházat a reformátusoknak adományozá, az adománylevél kelt 1609. márc. 20-án, a beigtatás 1611. október 18-án történt; ezek folytán a reformátusok az egyház helyreigazításához hozzá is fogtak 1612. május 24-én, még pedig a fejedelem költségén,

1627-ben augusztus 25-én a toronyba lecsapván a villám, az ottan

tartott 12 tonna lőport a légbe röpité a toronnyal együtt, magán az egyházon is tetemes kárt okozhatott, mi azonban helyre lett hozva, sőt a tornyot is ugyanazon évben kezdték felépíteni, tetejét egy kakassal díszítvén, melyet 1636-ban február 8-án a nagy szél ismét levert. Ide temették Herczeg Zsigmondot, a Rákóczy György fejedelem hoptesterét, 1638-ban febr. 2-án ki az előbbeni hónap január 26-án mult volt ki.

1693-ban, midőn már az austriai dinasztia uralta Erdély, október 10-én átadott ezen egyház ismét a katolikusoknak, melyet a jezsuiták átvéve, midőn az 1697. évi tűzvész elpusztítá, egészen újból régi alapfalait is felhasználván, e században dívó antikizáló modorban építék fel, nagy kolostort is csatolván hozzá.

1724-ben foglalták el a ferenciek, hol manap is székelnek.

A nagy ebédlőterem mennyezetének a boltíve.

Az újabb történelemből még néhány érdekes epizódot idézünk:

• Izabella királyné Kolozsvárt a domonkosok óvári szép kolostorában lakott. Mert ez két év óta, midőn Kálmáncsehi Márton, a debreceni híres hitszónok megjelenésével a barátokat belőle a protestánsok kiűzték, üresen állott. Igénytelen külsejű, de művésziesen épített tágas kolostor, melynek pompás refektoriuma trónteremnek vagy multságoknak egyaránt alkalmas volt.

Ebben fogadta újév napján a városi magistrátust is, mely szerencsekívánatai mellett újévi ajándékkul a királynénak egy nagy serleget, Csáky Mihály kancellár, Kendy Ferenc és felesége, Ligenza és Tarló számára egy-egy kisebb kupát hozott, míg Pethő Györgynek, Nizoroskinak és Pónori Hatusnak, a királyné hunyadmegyei udvari leányának egy-egy szőnyeggel kedveskedett.

A kolostor magányos szobái is teljes kényelmet nyujthattak s a királyné

annyira jól érezte magát bennük, hogy egész kolozsvári tartózkodásának hosszú ideje alatt sehová sem távozott messzebbre. Legfeljebb a közeli Kolozsmonostorra kocsikázott ki néha, hogy imáját nagyobb csendben, visszavonultan mondhassa, el vagy gyalui várába hajtattott vadászni, szórakozni. A keresztfolyosó celláiban udvara helyezkedett el s úgy megélenkült az épület, mintha soha szerzetesek nem laktak volna benne. A lengyelek egész estéket mulattak együtt a magyar nemesekkel és olyan szertelenségeket végeztek, hogy a városbíró végre kénytelen volt a királynéhez folyamodni, hogy tiltsa el udvari embereinek, hogy éjjel ne járjanak gyertyákkal az istállóban s ne hozzanak bort a városba. Erre Izabella beküldte Kendyt és Ligenzát a tanácsba, mely aztán kidoboltatta, hogy esti 9 órán túl senki se merjen bort behozni és árulni a városban. Örült is a tanács, mikor a rendetlenkedőktől megszabadult, mert a nagy szolgaszemélyzet szemetet is annyit csinált, hogy midőn Izabella Tordára hurcolkodott, a városbírónak a polgárokkal kellett a kolostort kitisztíttatnia. (Veress Endre: Izabella királyné. E munka címlapja a refektorium szószék fölkéjét és eljáróját ábrázolja.)

1727. dec. 18. Az erdélyi r. kath. státus az óvári templomot és collegiumot „számos esztendőkkel ezelőtt“ a nem katolikusoktól visszakapván, átadta volt a jezsuitáknak. Ezek azóta a Torda-utcában nagy költséggel collegiumot és templomot emeltek, szent József tiszteletére szemináriumot is, a hová a tanuló ifjúság is beköltözött. Az academicum collegium rectora tehát lemondott az óvári collegiumról. A r. k. status az óvári templomot és collegiumot örök időkre a szent Ferenc rendieknek engedi át.

1778. aug. 26. Mária Terézia Bécsben fejedelmi alapítvány levelet állít ki a jezsuiták volt collegiumába, templomába, nemesi convictusába és Szt.-József szemináriumába helyezett kegyesrendiek számára. A Ferencrendiek javára némi kárpótlásul azokért a beneficiumokért, melyeket az eltörölt Jézus-társaságbeliek előtt élveztek, évenként 52 forintot rendel. (Jakab E., Kolozsvár története, Oklevéltár II.)

Az óvári zárdát nem Mátyás építtette, mint azt már Fasching Ferenc, legújában az idézett felhívás és hirlapi közlemény említi. Mátyás király a farkasutcai monumentális templomot építtette a ferencrendiek számára, a hozzá tartozó kolostorral és a szürke apácák zárdájával együtt, s ő gyarapította és megújította a főtéri nagy templomot (Jakab Elek, Kolozsvár tört. I. 422. l.). Bombárdi szerint a Pálosoknak is alapított zárdát. (Jakab Elek, Kolozsvár tört. I. 515.) Azonban az óvári zárdában tanult, (u. o. 118. l.) mint később 1583-ban a 13 éves Pázmány Péter is. E zárdát tehát mind művészeti, mind történelmi szempontból megérdemli érdeklődésünket, kegyeletünket.

„ERDÉLY“

— Második közlemény. —

Mesésen gazdag ez a felföld *ásványvizekben*. A kis Háromszékben például egymást éri a legkülönbözőbb összetételű és hőmérsékletű ásványforrás, szénsavas és kénes gőzlő stb. Kovászna fortyogó Pokolsara körül legalább száz ásványforrás fakad. Nem hiányzik a szép környezet sem: a vadregényes hegység, tengerszem, hegyi patak, folyó, barlang, várom stb. Erdély a *borvizek* hazája, s a borszéki ezeknek a királya. A fürdői élet ez országrészben újabb időben kezd élnékben lendületet venni.

Vannak *égghajlati fürdők* is; pl. Borszéken kívül Bihar-Füred, a szebeni Hohe Rinne, Marilla, stb. A felföld *égghajlata* azonban általában véve szélsőséges; a meleg néha 40, a hideg 34° C. A tél hosszú és kemény; tavasz jóformán nincs, a nyár nappali hőségét sok helyütt csupán a hűvös éjszakák teszik elviselhetővé; igazán kellemesnek tehát egyedül a napfényes, hosszú őszt mondhatni. A legtöbb eső Petrozsény vidékén esik, a legkevesebb a Mezőségen.

Növényzet tekintetében a Mezőség Dél-Oroszországhoz hasonlít s különbözik úgy a párkányhegyek, mint a délmagyarországi hegyvidék flórájától, melyben sok a balkáni és kaukázusi jellegű növény, 7.200 fajta növény között azonban egészen sajátosságok is vannak. Hegységeit jobbadán tölgy-, bükk-, gyertyán- és fenyűerdőségek födik, a lomboslevelű fák azonban csak 1.400 méter magasságig diszlenek. Még a tiszafa sem veszett ki egészen, s akadnak 5 méter kerületű, 45 méter magas fenyűk. A természetű növények közül e felföldet a legjobban jellemzi a tengeri, vagy a hogy itt nevezik, *török buza*, máskép *málé*, melynek túlságos termesztését az erdélyi törvények már a XVII. században tiltották ugyan, mely azonban sok helyütt most is teljesen háttérbe szorítja a gabonaféléket. Híres *borok* teremnek a Mezőségen s a Küküllő mentén, a felföld nyugati lejtősegein, főképp az Érmelléken (a Berettyó jobb partján), Magyarád és Ménes vidékén (Arad-Hegyalján) s a verseci dombokon (a délmagyarországi hegységben).

Az állatország gazdag és változatos. A gerinces állatoknak 393 fajtát ismerik ezen a felföldön. A kőszáli kecske és a bölény már kipusztult, de van még zerge, róka, vaddisznó, szarvas, néha pedig nagyon elszaporodik a medve és a farkas. A délnyugati hegyvidék veszedelmes különlegessége a skorpió, a homoki vipera és a kolumbácsi légy; és Magyarországon csak ezen a felföldön él a «magyar» százlábu, a mingreliai szentjános bogár, a bánági csiga, a kóbor futrinka, sőt a sóstavakban néhány alsóbbrendű tengeri faj is. *A háziállatok* körülbelül ugyanolyanok, mint az ország többi részében; de jellemzők a bivalyok s a turistáktól annyira kedvelt mokánylovak.

A felföld természeti kincseinek, ethnográfiai nevezetességeinek, történelmi és régészeti emlékeinek gyűjtésével és irodalmi feldolgozásával, szóval

a honismertetéssel különösen az erdélyi muzeum és a Kárpát-egyesület, a kolozsvári egyetem botanikus kertje, a székely muzeum, a gyulafehérvári, dévai és temesvári muzeum, a szebeni Verein für siebenbürgische Landeskunde, Bruckenthal-muzeum, Karpathen-Verein és a román Astra stb. foglalkozik s Kolozsvárt legújabbán Mátyás király szülőházában néprajzi muzeum nyílt meg. Mindezek azt törekednek feltüntetni, hogy a felföld 80.000 négyzet kilométernyi területén lakó negyedfél millió népesség hogyan fejlődött és hogyan él.

A közműveltség és a közigazgatás élén ezen a felföldön is a *magyarok* állanak. Itten Kolozsvárt, működik a tudományok egyik magyar egyeteme s rajta kívül az Erdélyrészi Magyar Közművelődési-Egyesület, számos iskola egyesület stb. terjeszti magyar nyelven az ösmereteket, az irodalmat és a tudományt. Nagyon sajátos magyarság lakik a Sebes-Körös és a Kis-Szamos vízválasztóján, az ú. n. Kalotaszegben, mely népének szépségéről, viseletének festői voltáról s kézi himzéseiről messze földön híres. Harmincnégy községben mintegy húszezren vannak. Feltűnő szép arcok láthatók Kolozsvár környékén a szentlászlói vagy a györgyfalvi leányok közt s a torockói pompás népviselet egy-egy templomozás idején szinte a XVI. századba varázsolja vissza képzeletünket. Az erdélyi falvak kimagasló épülete a dombon épült templomon kívül rendszeren egy-egy régi udvarház, vagy kastély abból a korból, midőn nemesnek vagy magyarnak lenni egyet jelentett. Fejedelmek, híres diplomaták ivadékaik laknak egyikben másokban; Erdély guberniális korszakából sok a gróf és a báró, a kiknek nagy része tevékenyen működött Erdély társadalmi életében; a Wesselényiek, Telekiek, Kemények, Mikók, Kuunok, Bánffyok, Bélyek, stb. sokszor irányadói voltak a közéletnek.

Félmilliónyian sincsenek a *székelyek*, kik a Hargita két oldalán laknak; szabadságukat mindenkor tüzesen oltalmazták és ősi szokásaik közül még sokat híven megőriztek. A regemondást, virágénekeket, melyeket már csak irodalmi emlékeknek tartottak, köztük újabb eredeti tisztaságukban megtalálták például Enlakán, hol a közsékelyek kétszáz esztendő óta minden vasárnap összegyűlnek, hogy fölolvassák verseiket, értekezéseiket, amelyeket maguk irtak. Rendes, tiszta falvaik vannak; udvarukba többnyire művésziiesen faragott s némelyek szerint ó-perzsa motívumokhoz hasonló díszítésű kapukon juthatunk be. A székelyek vállalkozó szelleműek, a hogy mondják, «kéteszűek», furfangosak, iparra és kereskedésre hajlandók. Borvizes szekereikkel, fényűdeszkaikkal, gerendáikkal az egész felföldet bejárják. *Csángók-*

nak azokat a székelyeket nevezik, kik Brassó vidékén hét faluban és Romániában rég letelepedtek. A csángó különben vándort jelent; s Románia felé évenként most is sok székely vándorol ki, hogy megint haza térjen, ha szorgalmával egy kevés értéket szerzett.

Az *örmények* csak származásra nézve idegenek, nyelvben már egészen magyarok. Mindössze négy városban (Szamos-Újvár, Erzsébetváros, Gyergyó-Szentmiklós és Szépvíz) laknak tömegesebben, de összevéve is alig vannak hatezeren. Vállalkozó és ügyes kereskedők, jó hazafiak.

A *románok* (népiesen oláhok) legnagyobb részt ezen a felföldön élnek hazánkban. Némely megyében (Beszterce-Naszód, Fogaras és Hunyad területén) többségben vannak. Jobbadán pásztorok és földmivelők, eladásra azonban ritkán termesztenek. A szegényebbek vesszőből fonják vagy szál-fákból rőjják össze, sárral tapasztják be házaikat s a szalmafüdölen át (kémény nélkül) eresztik ki a füstöt. Néhol egy fődél alatt laknak háziállataikkal, melyeket a legszivesebben mégis a sztinák (pásztoroknyuhók) körül, a hegytetőkön tartanak. Dézsákkal, fakanalakkal, abroncsokkal s más efféle készítményeikkel mokány lovaik hátán az alföldre is lejárnak kereskedni. Vannak azonban olyan tehetős gazdák is, kiknek 10—15000 juha legel künn a havasokon, ők maguk pedig tiszta, csinos kőházakban laknak és feleségeik, leányaik gazdagon öltözködnek. A nők általában véve csinosak, pl. a szelistyei leányok (Nagyszeben közelében) festői szépek. Nagyon ügyesek a szövésben, fonásban, himzésben s dal és dolog nélkül úgy szólván soha sincsenek. Városokban nem szívesen laknak; havasi községeik szét-szóródva tanyaszerűen épültek, s néha két órába is belekerül, míg egyik-másik falunak a végét ériük. Az Érchegységben lakó *mócok* a legszálasabbak, s ők a bányák munkásai. Mostanában emelkedik a román népiskolák száma; a két magyar egyetemen is tanítják a román nyelvet és irodalmat s terjesztik és fejlesztik azt a román nyelvű középiskolák, egyesületek, könyvek és lapok is.

A *szászok*, 200.000 nél valamivel többen, 241 községben, többnyire a románokkal vegyesen élnek, főképp a felföld déli részén. Megtartották rajnamelléki frank tájnyelvöket, szokásaikat, viseletöket; a mellett azonban az irodalmi német s nem ritkán a magyar és a román nyelvet is beszélik. Majdnem minden falunak van olvasóköre, jó iskolája s alig van szász, ki írni, olvasni nem tudna. Jeles középiskoláik, egyesületeik vannak. A szászok szorgalmas, takarékos gazdák és iparosok; szeretik a városi életet s falvaik is jómódról tanuskodnak. Gazdasági gépekkel ez országrészben a szász kizsákosok dolgoznak legszivesebben. Arisztokráciájuk nincs, vagy csak új keletű; maga a nép zárkózott életet folytat s büszkén nevezi magát polgárnak. Ódon templomaikban és házaikban a régiségek barátai sok megtekintésre méltó műkincset találnak.

Ebből látszik, hogy a mint természeti tekintetben nincs, néprajzilag sincs egységes jellege e felföldnek, mely azonban általában véve a *nyugati* művelődés képét mutatja. Münster Sebestyén Kozmografiája Erdélyt már a XVI. században falakkal és bástyákkal körülvett *városnak* mondta.

A városok mindenütt a párkányhegyek s a belső dombsorok találkozásánál épültek; így nyugaton Gyulafehérvár, Enyed, Maros-Újvár, Felvinc,

Torda, Kolozsvár; éjszakon Szamos-Újvár, Dés, Beszterce; keleten Szász-Régen, Maros-Vásárhely, Székely Udvarhely; délen Brassó (hegyöbölben), Fogaras, Nagyszeben, Szászsebes, Szászváros, Déva. A középkorban s az újkor elején főképp ezeken a városokon vezetett, sőt a gőz korszakában is rajtuk keresztül vezet a keleti kereskedelem útja, s ezek voltak a renaissance-korbeli fejlett és kivitelre nagyban számító erdélyi iparnak főfészkei. A párkányhegyek belső tövében vetekedtek a fővárosi rangért Gyulafehérvár, Nagyszeben és Kolozsvár, legtöbb joggal az első, mely a nyugatra vezető loghatalmasabb víz (a Maros) közelében a legtöbb jövedelmet nyújtó só- és aranybányák közt, a legvirágzóbb pásztor- és földműves-területek találkozásánál fekszik, míg Szeben egy külföldre nyíló hegyszoros előtt, Kolozsvár pedig egy nem hajózható folyó mellett épült. Erdélynek nem lévén földrajzi középpontja, szilárd állami középpontja sem lehetett, a mi különben nagyon megfelelt a hunok, avarok és magyarok népvándorlaskorabeli hagyományainak.

Hadi tekintetben is nagyon fontos a városok fekvése. A felföld sorsa rendszeresen a hegyszorosokban dőlt el. Sarmizegetusát is odaértve, egykori fővárosai hágók és szorosok nyílásánál feküdtek; s ha nem sikerült Nagy-Váradnál, Lippánál, Lugosnál, stb. megvédeni a szoros bejáratát, azok kijáratánál a hegyek és dombok találkozásánál levő városok mellett mérköztek meg másodszor. A belső háborúkban is ezek szenvedtek legtöbbet. A piski híd, a Kenyérmező, Alvincen a Martinuzzi-féle kastély, Gyulafehérvárott a vajdák és fejedelmek sírjai, Maros-Szent-Imre, a tövisi kápolna, Nagy-Enyed, a Keresztes-mezeje, Torda hasadéka (Szent László menekülésének regéjével), Kolozsvár egész katonai múltja, a fenesi Rákóczy-emlék, a honfoglalás korából Dés, Almás, Esküllő, Doboka hagyományai s annyi más név — már a nyugati oldalon is a történeti emlékek egész tömegét kelti föl. S keleten is: a határláncolatok hágói, hol annyi vér folyt a betörő ellenségek ellen való küzdelemben, Kézdi-Vásárhely piaca, hol azok a híres ágyúk készültek, a bástyákkal, falakkal kerített iparos, kereskedő városok s az egész vidék Cserhalomtól, a »diadalmak büszke tetőjétől« a Petőfi szobrával ékesített Segesvárig s Brassónak a Cenken álló ezredévi emlékeig — viharos századok csatáinak képét elevenítik föl előttünk.

A vasút három fő kapun, úgymint Rév és Csúcsa közt a *Királyhágó* tövében a Sebes-Körös völgyén fölfelé, Nagybánya felől Dés és Szamos-újvár, Arad felől pedig Lippa, Déva felé a Maros völgyén keresztül visz a

felföld belsejébe. A Segesvár, Brassó és Predeal közti vasúton, vagy csak a szárnyvonalakon járva is, kicsiny téren mily sokat tanulhat és élvezhet, ha például délnyugaton, *Hunyadmegyébe* még olyan rövid kirándulást tesz is! Ott a Maros balpartján megnézheti az Érc-hegységnek ősidőktől fogva művelt aranybányáit, s a gajnai hegy ormán megösmérheti a középkornak egyik érdekes ethnográfiai hagyományát, a leányvásárt. A helyenként tündéres szépségű völgyekből a Maros széles völgyébe érve, nagy természeti szépségek mellett nagy történelmi emlékek fogadják. Zámon és Maros-Németiben a pompás parkok árnyas fái alatt római szobrok, Vecelen egy római város emlékei; Maros-Illyén Erdély legnagyobb fejedelmének, Bethlen Gábornak szülőháza, Déván Erdély legnagyobb fiának, Hunyadi Jánosnak temploma, Közép-Európa egyik legnevezetesebb Mithraeuma, a szép parkká alakított várhegyen egy érdekes multú várrom s róla fölséges kilátás; Piskin és Alkenyéren két döntő csata emlékoszlopa; Gyógyon, Kalánban a régi fürdő, az utóbbi helyen a rómaiak által »Kalán« alakjára sziklába vésett fürdő-medence; Vajda-Hunyadon Magyarország legszebb lovagvára, Hunyadi János sásfészke; Hátszeg-Váralja várromjai alatt kiszállva, könnyű szerrel meglátogathatja Demsusnak római föliratos és domborműves kövekből sajátoson épült templomát, azután Várhelyet, hol a régi Dacia fővárosának, különösen egy amphitheatrumnak omladékait tanulmányozhatja s az onnan nyíló Vaskapu szorosát, melynek hadtörténelmi emlékei egy Decebalus, Julianus, Traianus, Szent László, Hunyadi, Bem, stb. nevével forrtak össze. 2.596 méter magasságig emelkedhetik az útas a malomvizi várromok felől a Retyezátra, hol igazi alpesi tájkép, Magyarország egyik legszebb panorámája fogadja. De a vasút is fölviszi ennek legkeletibb oldalára, hol Krivádiánál így egészen közel láthatja a rómaiaknak egy hegyi őrtornyát. Majd vonata épen a Csetátye Boli. A regényes multú hatalmas barlang szádája előtt robog el. A petrosényi és lupényi kőszéntelegekhez is kirándúlhat a Szurduk-szorosba, melyen át a turisták kedves hegye, a Paring tövében a Zsil zúgva-zajongva gyönyörű völgyben hagyja el Magyarországot. S ha jobban érdeklék az ipar alkotásai, a petrosényi bányák, a vajdahunyadi és kudsiri vasgyárak, a piski mozdony- és kocsigyártó műhely s az Érc-hegység aranybányái, ebben a tekintetben is behatóbb szemléletre késztetik; ha pedig paedagogus, elléggé meglepheti, hogy ily kis területen négy középiskola is van (Déván, Szászvároson, Petrosényban, Déván).

Ez az egy példa is eléggé meggyőző lehet arra nézve, hogy az utazóknak nagyon is van *mit* keresniök ezen a felföldön. A természeti állapotokon kívül azonban a felföld népének történelmi fejlődését is ösmernie kell.

Márki Sándor dr.

SZOVÁTA S A MEZŐHAVAS.

Székelyföldet sok természeti kincsessel áldotta meg az isteni Gondviselés. Ásványvizei gyógyhatásuk tekintetében elsőranguak s hírneves szakemberek állítják, hogy nincs olyan felkapott, nagy elterjedésnek örvendő külföldi gyógyvíz, melyvel egyenlő értékűt a Székelyföld ne produkálna. Fürdői pedig gyógyörű, festői fekvésük, szép vidékük, balzsamos, üdítő levegőjük révén úgyszólván páratlanok a maguk nemében. És ha látott is már az ember nagy világfürdőket, ha látta Herkulesfürdőt, Abbaziát, Sinaiát stb, még mindig szívvel-lélekkel tud gyönyörködni Borszék, Tusnád, Szováta szépségében

Tusnádot ma már országosan ismerik s a legszebb jövőnek nézhet elébe. Borszéknek csak vasútja hiányzik, hogy világfürdővé fejlődhessék. Szováta azonban alig két éves még igazában.

A Hargita heglánc déli lejtőjén épült. Elrejtve a nagy világ szemei elől, a községtől körülbelől félórányira, hatalmas tölgyerdő ölében terül el a fürdőtelep. Tulajdonképpen nem is telep ez. Két nagy szálloda, három sós tó, szétszórva az erdőben több villa s mindez jelentékeny távolságra egymástól. Ez a rendszertelenség a gyors fejlődés következménye, a fürdőnek azonban korántsem válik kárára, sőt ellenkezőleg bizonyos poétikus varázssal ruhazza föl.

Szovátaának egyik főnevezetességét alkotják a sósziklák, mert ezeket az egész világon csak itt, csekélyebb mértékben Parajdon és Spanyolországban láthatni. S csodálatos jelenség, hogy míg másutt sós talajon kopár helyekkel találkozunk mindenfelé, addig itt a legbujább vegetáció tenyész. S gyönyörű szép, valóban megkapó látvány az, midőn visszatükröződnek a tó tiszta, csendes vizében ezek a hófehér, finoman barázdált, csillogó sósziklák, melyeket zöld lombok öveznek körül minden oldalról s százados tölgyek tártják ki föléjük óvó, védő ágait.

Három nagy sós tava van, melyeknek kémiai összetétele és hőmérséke különbözik egymástól. Fürdésre legkellemesebb a Mogyorósi tó, gyógyhatás tekintetében azonban felülmúlja ezt a Medvetó, mely valósággal csodaszámba megy. Ha a nap bármely szakában, a tó partjának akármelyik részéről tekintünk is körül, oly elragadó szép látvány tárul föl előttünk, hogy azt toll leírni képtelen s tán az ecset is gyöngye lefestésére.

A tó kiterjedése nyolc hold, vize erősen sós, hőmérsékleti viszonyait illetőleg pedig egyszerűen páratlanul áll Európában. A víz felszínén a levegővel körülbelől egyenlő hőmérsékletű, másfél méternyi mélységben azonban ez már 65 C°-ra emelkedik, úgy, hogy a kissé gondatlan fürdőzők kegyetlenül összegegethetik magukat. Másfél métertől lefelé a hőmérsék ismét fokozatosan alászáll.

A szaktudósok hosszasan vitatkoztak a fölött, hogy mi idézi elő ezt a nagy forróságot s végre is abban állapodtak meg, hogy csak a nap melege lehet okozója.

Két évvel ezelőtt még a faluban, illetőleg az ócska, ősrégi időkből fennmaradt alsó telepen laktak az összes fürdővendégek. Azóta, főként Sándor János államtitkár közvetítésére, a fürdőtulajdonos nagyobb befektetést eszközölt; sétaútak készültek, hozzáférhetővé tették a Mogyorósi és a Medve tavat s fenn az erdőben két teljesen modern szálloda épült. Ez év tavaszán pedig László Polikárp sz. ferencrendi provinciális, a rend vagyonának jelentékeny részét fektette bele az impozáns, gyönyörű fekvésű *Hunyadi Mátyás*-szállóba.

A fürdővendégek szórakozásáról is történik gondoskodás, bár e tekintetben az állapotok korántsem megfelelők, a minék oka első sorban egy

megfelelő, tágas olvasó-, illetőleg táncterem hiányában rejlik. A tennispálya is nagyon kezdetleges. Egyáltalában itt is feltalálható a magyar fürdők két óriási hibája, t. i. az, hogy édes-keveset törődnek az intező körök a vendégek kényelmével, a mellett azonban tulajdonos, bérlő és vendéglős néhány év alatt szeretnének meggazdagodni a közönség bőrén.

Annál szebb, annál bájosabb azonban az erdő.

Délutánonkint, mikor a nap már lenyugvóban van, összeverődik egy-egy kedves kis társaság, tutajra ülnek s keresztül-kasul járnak a Medve-tavat. A nap keresztülvilágít a hatalmas tölgyfák lombjain, egy-egy sugára ott játszadozik még a fehér sósziklákon, azután alábukik a fák közé s az ég bibora a tó és az erdő sötét zöldjével gyönyörű harmoniába olvad össze.

A lapátokat letesszük, egy evező csapás sem zavarja meg a tó sima tükrét, egy hang sem töri meg a fenséges, isteni csendet.

Messziről ének hallzik; fenn a ferencrendiek kápolnájában orgonál valaki. S az ének hangjai áhítatosan vegyülnek bele a nagy természet templomi csöndjébe.

* * *

Szovátának nemcsak fekvése, hanem vidéke is gyönyörű. Pompás kilátás nyílik egy félóránnyira fekvő, vulkánikus eredetű csucsról, melyre évtizedekkel ezelőtt egy szegény remete kápolnát épített. Nem messze van Korond, a magyar Gleichenberg, melyet valóságos kis paradicsommá varázsolt át jelenlegi tulajdonosa.

Legszebb azonban a Sebes-patak völgye. Égbenyuló hatalmas sziklák között, melyeket sűrű erdő borít mindenütt, zúgva rohan alá a kristálytisza vizű patak s mellette vezet az erdei út húsz-harminc kilométernyire. Minden lépésnél újabb meg újabb természeti szépség tűnik az ember szemeibe; a szűk völgyben, hatalmas sziklák között tovatörtető patak bája, vonzóereje minden lépésnél növekedik.

A máskülömben oly élelmes intező körök azonban még egy szerény kis sétaútról sem gondoskodtak.

E gyönyörű völgyön keresztül vezet az út, a Hargita egyik legmagasabb pontjára, a Mezőhavásra, mely Szovátától másfél napi járásra fekszik. A Sebes-patak mentén tovahaladva eljutunk a Tekenyős mezőre, itt az út balra kanyarodik, felvezet a tetőre s a hegygerincen haladunk tovább, körülbelül két óra hosszáig, százados tölgyek s hatalmas bükkfák árnyában. Az út két oldalán óriási mélység tátong, a honnan néma morajként hangzik föl a patak zúgása.

Egy egy helyen pár percre kibukkantunk az erdőből. Fenséges látvány volt alátekinteni az iszonyú mélységű, szűk völgybe, melynek mindkét oldalát sűrű erdő borította. Elragadva néztünk körül s tudatára ébredtünk annak, hogy mily parányi az ember a nagy természet óriási alkotásaival szemben.

Tovább haladva, mind sűrűbben és sűrűbben mutatkoztak a fenyőfák, mikor pedig kiértünk a Cserepeskőmezőre, a tölgy és bükkerdő egészen megszűnt. Boróka cserjék vettek körül. Most már mi sem zárta el előlünk a kilátást. Egyik oldalon hatalmas szikla csúcs, a Cserepeskő emelkedett a magasba, óriási, vén, félig csupasz fenyők borították, melyek alól elő-előtűnt a szikla, mint valamely mesebeli óriásnak kop sz feje. A másik oldalon beláttunk a Fisküküllő völgyébe; három négy község tisztán kivehető volt; balra pedig Udvarhely megyének néhány faluja vonta magára figyelmünket. Köröskörül pedig mindenütt rengeteg erdők, hatalmas hegycsúcsok, ózondús havasi levegő s fölöttünk a kék égbolt. Lelkesülten kiáltottunk fel: Én Istenem, mily szép is ez a te földed! Onnan nézve, a hova nem ér fel az emberek gonoszsága, a hol nincs sár, nincs piszok, s az emberi lélek fölérzi Teremtőjének közellétét!

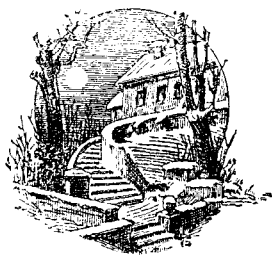
Elhaladva egy kis kaliba mellett, parkszerű fenyőerdőn vezetett tovább

útunk jó hosszú ideig; majd azután az Antalkópataka mentében egy hatalmas hágó megmászásába fogtunk. Elértük az Antalkót. Két, különálló, hatalmas szikla ez, mely karcsún emelkedik a magasba s tetejéről igen szép kilátás nyílik. Az út azonban, sajnos, teljesen gondozatlan.

Közel voltunk már célunkhoz. Még csak egy boróka cserjékkel benőtt tisztáson kellett áthaladnunk s elértük a Mezőhavas csúcsát. Körülnézünk. Velünk szemben a gyergyói felföld körvonalai bontakoztak ki a kékes-szürkeségből, a másik oldalon a Kisküküllő völgyébe tekinthettünk bele. Az emberlakta vidék azonban messze-messze volt tőlünk. Minden oldalról rengeteg erdők vettek körül. Egyik hegyháton irtottak; kissé távolabb a völgyben néhány pakulár legeltette nyáját.

S e hatalmas csúcson, a honnan több vármegyét tekinthetni át, a hol minden oly fenséges, oly emberfölötti, oly nagyszerű: lábaink előtt egy kis virágot vettünk észre. Lehajoltam érte. Szerény kis ibolya volt. Oda lennt régen elvirágzott már. Gyöngéden tűztem keblemre.

L. Gyárfás Elemér.

BCU Cluj / Constantine Brancusi Library Cluj

AZ ELPUSZTÍTÁS ALÁ KERÜLT FATEMPLOMOK.

I.

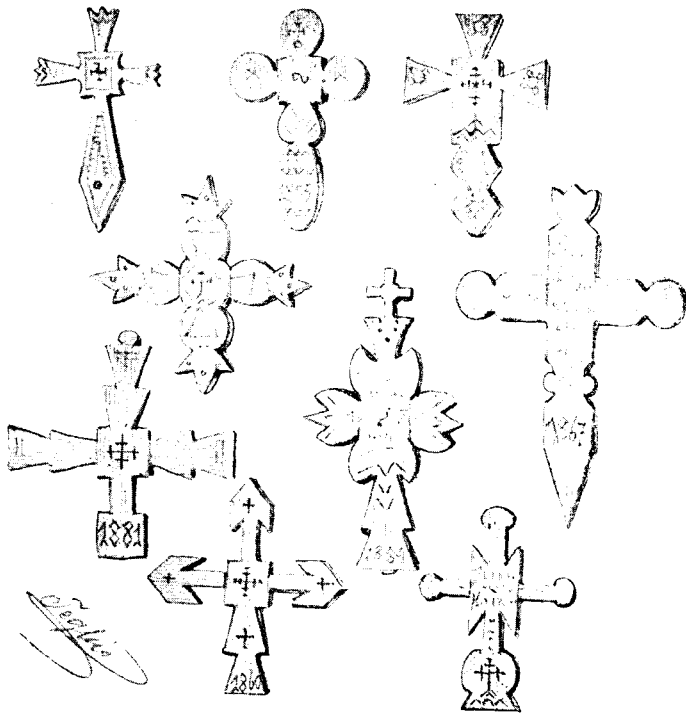
A fatemplom az ő sугár tornyávall íves és csipkézett tornácaival, apró zszindelyekkel borított magas födelével, ékesre faragott ajtóival s a régiségtől nyert sajátságos sötét-vörös színével kedvesen egészíti ki az erdő között szétszórt havasi község képét, míg az utóbbi időben itt-ott a havasi községekben épített kőtemplomok többnyire semmit mondó styljokkal, vagyis stytalanságukkal szinte ríktó ellentétben állanak e csendes völgy fakunyhoival s a fenyőfák góthstylu csoportjaival. A régebbi fatemplomok közül nem egy valóban remek kis épület, mely a téresebb templom építéséhez is mintát szolgáltatathatna. — Engem mindig lehangol, ha a múltnak egy-egy ily kedves emléke eltűnik! A rajzomban bemutatott fatemplom a kis Aranyos völgyében *Ponorel* szétszórt házai között üdvözölte az utast, de most már ez az ékes régi épület is csak néhaivá vált, mert *Ponorel* gör. kel. lakói is a fatemplom helyett kőtemplomra vágytak s kőtemplomot is építettek. Érdekes képet nyújtott ez a régi templom a külsejét csaknem elborító emlékkeresztek sokaságával is. Az ily keresztek többnyire az elhunyt kis gyermekek hozzátartozói helyezték oda. Nem csak azért, mert ott a templomfödel széles eresze megvédte az idők viszontagságaitól, de mert a közhit szerint a templom födele alatt szent

levén a hely, ott az áldozat az Isten előtt kedvesebb és a sátán ártalmas munkájától is teljesen mentes marad. Ezért helyezik a havasi lakósok elhunyt kedveseik emlék-keresztjeit a templom falára. Egy-egy havasi községben, nevezetesen Podságán s Skarisorán a régi fatemplomok falai alig látszanak ki az azokat elborító sok kereszt alól

Bár ezeket a votív kereszteteket többnyire a haláleset után a temetésig eltelt rövid idő alatt készítették s így gyors munka eredményei, mégis sok

csín és a diszítésben változatosságra törekvés található rajtok s azok is némi világot vetnek a nép ízlésére. Néha csak egy darab deszkából fűrészelik, de többnyire két darab lécből állítják egybe s rendszeren 40—50 cmternél nem magasabb. Miután a havasi lakósok között előforduló gyászeset a halott hozzátartozóit annyival inkább elfoglalja, mert a temetést a szó teljes értelmében annyira ők rendezik, hogy még a koporsót is ők állítják egybe; a votív kereszt megfestésére ritkán gondolhatnak s épen azért a festett kereszt nagy ritkaság. Legtöbbször minden jel nélkül hagyják; néha az évszámot írják vagy vésik reá, de már a halott nevével is csak nagy ritkán

Emlékkeresztek.

látják el. Szükségtelennek is találják, sőt arra egyáltalában nem is gondolnak, mert hisz az elhunytat mindnyájan ismerik, nevét tudják s nem az a cél, hogy az elhunyt nevét az utókor számára megőrizzék, hanem, hogy lelki üdvéért a kereszttel is áldozatot mutassanak be.

Az ily votiv keresztek közül néhány régebbi példánynak rajzát közlöm.

Téglás István.

AZ ERDÉLYI ÖRMÉNYEK MONOGRÁFIÁJÁ.

Kétségtelen, hogy a legpéldásabb hazai népelem az örmény. Erényei néha szinte hibákká túlzódnak, hibái pedig majdnem erény-számba mennek. Az örmény munkás és takarékos, józan és rendszerető, mint a szász, életrelvő és élelmes, családias és vallásos, mint a zsidó, szapora és szívós, terjeszkedő és gyarapodó, mint az oláh, tiszta faju és furfangos, mint a cigány, és mondhatnám műveltebb sőt magyarabb, mint a magyar. Létszáma Erdélyben 8–10 ezer körül lehet. Az ilyen népképe bizonyára érdekes és tanulságos. És ezt a képet megrajzolta híven és közvetlenül, a legapróbb vonásokig jellemzetesen Szongott Kristóf, a ki maga is minta ember még az örmények között is. Úgy jubilálta meg egy

napra meg nem szakított negyven éves példaszerű tanári működését, hogy csodálatraméltó szorgalommal és a legnagyobb elismerésre érdemes áldozatkészséggel megírta és kiadta szülővárosának, az erdélyi örménység metropolisának, a kedves Szamos-Ujvárnak négy vastos kötetben monográfiáját, a melyben egyszersmind a többi erdélyi örmények, sőt az egész örménység rokonszenves képe tükröződik.

Különösen becses a nagy mű most megjelent negyedik kötete, mintegy koronája a magyarországi örmények ethnográfiája. (Szamosujvár, 1904. Szerző kiadása. 395. l. 100 képpel; ára 5 korona.) Hogy némi fogalmat nyujtsunk a tartalom gazdagságáról, elsoroljuk a cikkelyek cimeit 1 Előzetek 2 Néprajz. 3. Embertan. 4. Az örmény nő. 5. A ház. 6. Ruházat és ékités. 7. Fényűzés. 8. Táplálkozás 9. Néposztályok. 10. Életmód és foglalkozás. 11. Közművelődés. 12. Egészségügy. 13. Gyermekek. 14. Hitélet. 15. Családi élet. 16. Népjellem. 17. Népmulatságok. 18. Népélet. 19. Néphit. 20. Népszokás. 21. Az örmény jog. 22. Családi jog. 23. Születés és keresztelés. 24. Házasság. 25. Hozomány és kelengye. 26. Lakodalmi fényűzés korlátozása. 27. Temetés és tor. 28. Örmény gyűlések. 29. Népköltészet. 29. Közmondások. 31. Népmesék. 32. Népdalok. Minden cikkely több fejezetre oszlik.

Az illusztrációk külföldi és hazai örmény férfiak és nők arcképei, különösen a hazai örménységnek valóságos pantheonja e képgyűjtemény. Nem udvariasságból, hanem anthropologiai tényként megjegyzem azonban, hogy az erdélyi örmény nő általában sokkal szebb, mint a hogyan e képek többségéből következtetni lehetne.

Különös filológiai értéket ad e könyvnek, hogy az örmény közmondások, népmesék, népdalok hiteles és hű eredeti szövegét is közli a szerző, az erdélyi örmény tájszólás legalaposabb ismerője; sőt az egész könyvben minden jellemzőbb kifejezés megvan örményül is, egy része örmény betűvel is. Szívesen vesszük a négy örmény dallamot is.

A könyv gazdag és egész tárgyát felölelő anyagának nagy tudományos értéke van. Azonban a könyv céljánál és annál fogva, hogy az egyes fejezetek elébb a szerző nagyérdemű örmény-magyar szemléjében, a jelenleg 18. évfolyamában viruló „Armenia“-ban voltak közölve, az áttekinthető besztás és meleg, lelkes előadás közérthetően inkább népszerű, mint szigoruan tudományos módszerű. De ez nem csorbítja

értékét azokra nézve, a kiknek a számára készült És minden művelt örmény család (pedig minden örmény család művelt) könyves polcának első sorában kellene állani e kedves könyvnek, az erdélyi örmények világi bibliájának.

Még csak három megjegyzés. Az egyik az EKE re vonatkozik, a másik reám, a harmadik a szerzőre. Erdekes, és az Erdélyi Kárpát-Egyesületre megtisztelő, a mit a szerző valahol mond ezen örmény ethnográfia keletkezéséről. Az EKE évekkel ezelőtt, az én kezdeményezésemre tervbe vette, hogy megírta és kiadja az erdélyi részek népeinek ethnográfiáját, s az

Szongott Kristóf.

örmények néprajzának megírására Szongott Kristófot kérte fel. Erdély ethnográfiája különféle nehézségek és akadályok miatt, még nem jött létre, (áttekintő rövid összefoglalása helyén való volna a tervezett »Világ

Az örmény templom Gyergyószentmiklóson.

szép Erdély» keretében). De Szongott, mint mindig mindent, nagyon komolyan vette a megbízást, megoldotta a feladatot és a maga költségén ki is adta nagybecsű munkáját. Elismerés illeti ezért az E. K. E. részéről is.

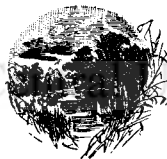
Engem régi rokonszenv, barátság és őszinte igaz nagybecsülés fűz a fenkölt lelkű szerzőhöz. Az ő folyóirata valamivel előbb indult meg, mint az enyém (Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn) Ez utóbbi gyakran megakadt, de az »Armenia« minden hónap elsején, olyan pontosan, mint a havi gázsi, megjelenik asztalomon és egyik kedvenc olvasmányom. Dolgoztunk is egymás lapjába és a monográfiában közölt mesék néhány megjelent az én folyóiratomban is. Azt az igénytelen előadást, a mit 1891-ben Szamosujvárt az örmény néphagyomány érdekében tartottam, Szongott túlzó méltánylással közli könyvében (25--29 l.) Némileg feltűnt nekem, hogy Szongott egyébként mindent felölelő könyvében nem használta fel »A hegy az örmények néphitében« című szerény összeállításomat.

Megjelent előbb az »Erdély« 1893. folyamában, s azután »A hegyek kultusza Erdély népeinél« című könyvemben (65—68 l.)

Mindig élénken és őszintén érdeklődtem az örmények és kivált népéletök iránt, és szerény erőmmel szívesen közreműködvén Szongott Kristófnak ebbeli tevékenységében. Az idők telje, a korszellem és eddigi működése még egy nagy feladatot tűz elébe, alkotásainak koronáját. Az ő erkölcsi kötelessége, megteremteni az erdélyi örmények muzeumát.

Erről is szólott már lelkesen az örmény keresztes vitéz, *Merza* Gyula, és erről más alkalommal én is behatóbban szándékozom értekezni.

Herrmann Antal dr.

BCU Cluj / Cluj University Library Cluj

TESTÜLETI KIRÁNDULÁSOK A MÚLT ÉVBEN.

1. Magyar vasúti és hajózási klub kirándulása.

magyar vasúti és hajózási klubnak mintegy 120 tagja (köztük több nő, június 28-án Kolozsvárra rándult, egyrészt azért, hogy a kolozsvári kartársakkal megismerkedjenek, másrészt, hogy Kolozsvár nevezetességeit, főleg a szobrot megtekintsék.

Az E. K. E. e vendégcsoportnak is szívesen állott rendelkezésére erkölcsi és főleg abbéli anyagi támogatásával, hogy az idegeneknek s velük együtt a kolozsvári nagyszámú m. á. v. tisztviselőknek és családjaiknak félárú jegyekkel való beléphetést engedélyezett a Mátyás-házi muzeumban; hol az E. K. E. gondos kalauzolásukról szintén készséggel gondoskodott.

A vendégek két napig időztek Kolozsvárt.

2. Ipolysági kirándulók.

Ipolyságról megyei és városi tisztviselők Halász Ferenc árvaszéki ülnök vezetésével a nyáron erdélyi körútra s főleg Tusnád fürdőn való hosszabb tartózkodásra indultak és az E. K. E. erkölcsi támogatásával s irányításával július 20-án Kolozsvárra érkeztek, hogy Erdély e legszebb városát megismerjék. Az E. K. E. kalau-

zolásával minden látnivaló megtekintése után 21-én tovább mentek Erdély belsejébe, Tusnádra.

Egész útjokban irányítójuk az E. K. E. által kidolgozott részletes programmi volt, mely iránti hálából az egyesület szíves támogatását azzal honorálták a jó felső-magyarországiak, hogy beléptek az E. K. E. tagjai közé.

3. Szegedi Alsóvárosi Népkör kirándulása.

A szegedi alsóvárosi nép körnek mintegy 200 tagja (köztük 50 nő) a u g u s z t u s h ó 14-én Kolozsvárra érkezett, hogy leróják kegyeletüket a Mátyás-szobornál s megismerjék Kolozsvárt. Már előzetesen, a nyár folyamán hosszas levélbeli tárgyalást folytatott a kör elnöksége az E. K. E.-vel, melyben az E. K. E. részletesen tájékoztatta előre az Erdélybe vágyó alföldi gazdákat, pontos programot dolgozva s végül külön vonatot (mérsékelt árért) eszközölve ki számukra.

Ily módon minden szükséges intézkedés megtételén, augusztus 14-én a szegediek mintegy 200-an útra is keltek F e n y v e s y Jenő isk. ig., népköri elnök s L á b d y Antal dalköri elnök vezetésével. Délután 5 óra 20 perckor robogott be a jó magyar gazdákat hozó külön vonat, melyen egyúttal 150 az „Összhang“-ünnepélyre jövő vasúti alkalmazott is érkezett.

A vasútnál az „Erzsébet“-lobogó alatt kivonult E. K. E. fogadó-bizottsága élén F e i l i t z s c h Arthur báró fogadta s üdvözölte lendületes hosszabb beszédben „az Alföld délibábos rónáiról Erdély bércei közé jött“ vendégeket.

A szegediek nevében L á b d y Antal felelt. Hálás köszönetet mondott az EKE-nek szíves támogatásáért, „azért a jóindulatu, barátságos közbenjárásáért, mely lehetővé tette ama vágyunk megvalósulását, hogy eljőjjünk a s z ö k e T i s z a partjáról a hegy-völgyes Erdélybe s leróhassuk hálás kegyeletünket a legigazságosabb, a legnemzetibb nagy király ércalakja előtt!“

A lelkes éljenzés után három vasúti zenekar egyszerre zendített rá egy vig indulóra, melynek hangjai mellett s a szegedieknek a hosszú menet legelején büszkén lengő a r a n y k a l á s z o s gyönyörű piros selyem lobogója s az EKE „Erzsébet-zászló“-ja alatt vonultak be a vendégek a városba, egyenesen a Mátyás-szoborhoz.

Impozáns volt minden tekintetben az ünnepély, melyet „Szeged népe“ tartott Mátyás szobránál. Érdekes volt egy „szögedi kiejtésű“ gazda lelkes szavalata. Hatalmas koszorút helyezve a talapzatra, a vendégek szállásaikra vonultak az E. K. E. kalauzolása mellett.

Előzetesen csoportos elszállásolhatás végett az E. K. E. több intézetben eszközölt ki szállást a szegediek részére, minden szállást a rendes rögtönzött, de kényelmes szalmafekvőhelyekkel (katonasági ágyneművel) rendezve be. Így voltak csoportonként elszállásolva a vendégek a közös és honvédkaszárnyákban, a városi I. községi iskolában, a ref. kollégium tornacsarnokában, a kereskedelmi akadémia hálótermeiben és a siketnéma-intézetben. 15-ön a Központi, 15-ön a Biasini-szállóban, az illetők előzetes értesítése szerint. — Egész kolozsvári tartózkodásuk alatt a szegediek Nagy Gábor jó konyhájú éttermében étkeztek.

15-én és 16-án az egész napot — kora reggeltől késő estig — arra fordították a vendégek, hogy az E. K. E. állandó kalauzolása mellett megnézzék Kolozsvár minden nevezetességét, minden gyűjteményét. Különösen az E. K. E. Mátyás-házi muzeumában s a Tört. Erekllyemuzeumban időztek nagy élvezettel hosszasabban. 15-én délelőtt különben végignézték az „Összhang“-nak óriási közönség előtti zászlószentelési ünnepélyét is a Mátyás-szobor előtt.

16-án este aztán szívélyes búcsút véve az E. K. E.-től különvonaton elutaztak a szegedi gazdák Arad felé, hogy Aradot is és különösen szabadságharci muzeumát

megismerve, kedves emlékekkel térjenek haza. Otthonról pedig a Népkör elnöksége tolmácsolta hálás köszönetüket az E. K. E. iránt.

4. Az „Összhang“ vendégei

Az „Összhang“ kolozsvári máv. önképző-egylet nagyarányú zászlószentelési ünnepélyt rendezett Kolozsvárt 1903. augusztus 16-án. Mintegy 1500 vendég érkezett nagy csoportonként ez alkalomra városunkba. Az „Összhang“ felkérte az E. K. E.-t a vendégek egy részének elszállásolására.

Az E. K. E. erre készséggel vállalkozott s bár a 200 szegedi vendégnek éppen összeső Kolozsvárt léte s ugyancsak az E. K. E. által való elszállásolása miatt — sok nehézséggel s utánjárással járt is a dolog: — el is szállásolt a különböző helyeken összesen 967 vasúti vendéget az alábbi módon:

Elszállásoltatott a tornavivódába, siketnéma-intézetbe, unitárius kollégiumba, kereskedelmi akadémiába (nők), közös- és honvédkaszárnyába, I. községi iskolába, az ipariskolába (gyerekek, nők) és a közig. tanfolyam internátusába — összesen 595 férfi, 271 nő és 101 gyermek; összesen 967 idegen. A fekvőhelyeket — az unitárius kollégiumot kivéve — mindenütt jó friss szalmából s katonasági alsó-felső pokrócokból készítette az E. K. E.

A vendégek Kolozsvár nevezetességeit nézve 15—16-án az E. K. E.-múzeumot is állandóan nagy számban keresték fel s a muzeumban az egyesület féllárú belépőjegyek kedvezményében részesítette az idegeneket.

17-én s a következő napokon aztán csoportonként útaztak haza.

5. Magyar Orvosok és Természetvizsgálók kirándulásai.

A magyar orvosok és természetvizsgálók 32-ik vándorgyűlésüket Kolozsvárt tartották 1903. szeptember 6-tól 10-éig.

Ez alkalomból a helyi rendező-bizottság az E. K. E.-et kérte fel, hogy a vendégek részére Erdély szebb vidékeire kirándulásokat rendezzen s előzőleg részletes programot dolgozzon ki.

Az E. K. E. a feladatot készséggel teljesítette s a következő négy igen jól sikerült kirándulást rendezte és vezette.

1. Marosujvári kirándulás.

Marosujvárra mintegy 20 tagu csoportot vezetett Kovács Géza, E. K. E. titkár szeptember 8-án.

A kirándulók reggel 6 óra 11 p.-kor indultak a gyorsvonattal. Marosujvárra 7 ó. 52 p.-kor érkeztek. A vonatnál a vendégeket Bikfalvi Károly dr. főorvos, az E. K. E. ügyvivője fogadta. Kedélyes villásreggeli után megtekintették az ünnep miatti munkaszünet dacára az E. K. E. közbenjárása folytán villanynyal fényesen kivilágított sóbányát. Majd a fürdőt nézték meg Bikfalvi Károly dr. EKE ügyvivő és Kovács Géza együttes kalauzolásával. Délben megfürödvén a fürdőben ebédeltek.

Délután a felsőujvári Teleki-kastélyt tekintették meg. Este a fürdőben vacsoráztak s az esti 8 ó. 50 p.-kor induló gyorsal visszaútaztak Kolozsvárra, hova 10 ó. 50 p.-kor érkeztek.

2. Kolozsi kirándulás.

Kolozsra szintén szeptember 8-án rándult ki egy 15 tagu csoport Pilder József E. K. E. tag vezetésével.

Reggel 8 óra 40 p.-kor indultak a személyvonattal. A kolozskarai állomáson Münstermann kolozsi polgármester fogadta a kirándulókat. Azután kocsikon be-

vonultak a fürdőre, hol a város villásreggelivel vendégelte meg a vendégeket. Ezután megtekintették a fürdőtelepet, hol fürdés után délben közebéd volt. Délután a „Dörögő“ római sóaknát tekintették meg s fürdés után este a 7 órai vonattal kedélyes hangulatban visszajöttek Kolozsvárra.

3. Torda-hasadéki kirándulás.

Ez volt a legnagyobb szabású kirándulás, úgy a résztvevők nagy számáért, mint a kirándulás kellemes sikeréért is.

Ugyancsak szeptember 8-án hajnali 4 órakor volt a gyülekező és találkozó Mátyás király születése háza udvarán. Mintegy 65-ön vettek részt a kirándulásban, köztük több hölgy.

Fél 5 órakor indult el a hosszú kocsisor a vidám kirándulókkal, Hangay Oktáv, E. K. E. alelnök, Radnóti Dezső néhai főtitkár, Merza Gyula főpénztáros és Tanács József ellenőr vezetésével. Impozánsabb menet aligha végigvonult valaha a kolozsvár—tordai pompás országúton!

Az E. K. E. gondoskodott -- befizetett részvételi díjak fejében a vendégek egész napi ételmezéséről is; előre beszerezve óriási fáradsággal és precizitással minden étel, ital és evőeszközbeli szükségletet, melyet több (még a holdvilágos éjjel előre elindult) társzékérrel szállítottatott ki a hasadékhöz.

A kirándulók útjokban a Túri-hasadékhöz is kitértek s 11 órakor érkeztek a felséges Tordai hasadékbába, melynek nagyszerűsége csodálkozásra ragadta az ország minden részéből idegyült idegeneket.

Fél 1 órakor volt az ebéd. És milyen ebéd! Több résztvevő elragadtatással hangoztatott véleménye szerint valóságos „Lukullusi lakoma!“ . . . Volt ott minden jó enni-inni való (gyümölcs, csemege, stb.) a legnagyobb bankettek menüjét is túlhaladólag. Rózsás kedély volt e „gyepasztalos“, szabadég alatti „bankett“ utóhangja mindvégig.

E napon Tordáról is kirándult egy 40 tagú kiránduló csapat a hasadékbába, kiket már a kolozsváriak érkezéskor ott találtak. A két csoport hamarosan összebáratkozott s együtt járták be a hasadékot s egyszerre is indultak aztán be Torda városába is, hol a legszivélyesebb fogadtatásban részesültek. A vendégek az E. K. E. tordaaranyosmegyei osztálya által kalauzolva megtekintették a város nevezetességeit, a sóbányát, sósfürdőt, a cellulose-gyárat, stb., s uzsonna után este gyönyörű holdvilág mellett kedves emlékekkel telve, a legvidámabb hangulatban visszakocsiztak Kolozsvárra.

4. Székelyföldi kirándulás.

Tulajdonképen az E. K. E. két székelyföldi kirándulást tervezett és készített elő a vendégek részére: egy 6 napost és egy 10 napost; azonban a körülmények úgy változtak, hogy a teljes siker szempontjából a két kirándulás egyesítettett. E kirándulásban aztán mintegy 25-en vettek részt.

Szeptember 11-én indultak a reggeli 6 órai gyorsvonattal Marosvásárhely felé. Kocsárdon már várta és fogadta az érkezőket László Gyula, a marosvásárhelyi Székely-Társaság tagja, iparkamarai titkár, ki aztán átvette a kirándulók kalauzolását. Marosvásárhelyen a Székely-Társaság üdvözölte s fogadta a vendégeket, kik a város nevezetességei megtekintése és társas-cbéd után elindultak a Székely-Társaságok állandó vezetésével és irányításával a székelyföldi 10 napos nagy körútra. És ezalatt megismerték és alaposan végigtanulmányozták a Székelyföldnek minden nevezetességét és látnivalóit, különösen a székelyfűr-

dőknek szentelve mindenhol több időt. Így mentek le egész a brassómegyei határszélig s Brassóból aztán különböző irányok szerint szakadozva, ki-ki haza utazott.

Az Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlésének tagjai s köztük is leggyakrabban T e r r a y István régi kedves tagtársunk kolozsvári tartózkodásuk ideje alatt mindennap nagy számban keresték fel s tanulmányozták az E. K. E. irodáját és muzeumát, hova 50 % kedvezményes belépő-jegyeket kaptak az EKE-től.

A vándorgyűlés kolozsvári rendező-bizottsága átiratában hálás köszönetét fejezte ki az E. K. E.-nek a vendégek érdekében történt sokoldalú fáradozásaiért.

B. E.

KÜLÖNFÉLÉK.

Üdvözlő távirat Feilitsch báróhoz.

Brassó, 1904. febr. 28.

Mai közgyűlésünk hálásan emlékezett meg az E. K. E. központjának és különösen méltóságodnak, osztályunk iránti jó indulatáról, midőn közgyűlésünk háláját, elismerését közöljük, kérjük további változhatlan jóakarátát. Hazafias tisztelettel. E. K. E. Brassómegyei osztálya.

Zakariás Fános, elnök.

Értékes adomány az E. K. E. muzeumának.

Mály István dr. Kolozsvár szab. kir. város tiszteletbeli tisztii főorvosa ritka ajándékkal lepte meg az Erdélyi Kárpát-Egyesületet egy közel 160 éves két méteres régi tudományos munka alakjában

Dr. Mály István adománya révén ugyanis elsőrangú nevezetességgel gyarapodott az E. K. E.-muzeum, t. i. egy embernagyságú s 1747-ből

származó impozáns anatómiai atlaszszal, mely a hollandiai könyvnyomtatás valóságos remeke. A 11

Mály István dr.

dr. vászonra feszített lapon a rajzművészet netovábbjával előállított s életnagyságú ember-ábrákat feltűnítő könyv hozzávetőleges értékét legalább 200 koronára becsülik. Nemcsak köszönetet érdemel e szép ajándékért Mály dr., de ránézve is

hizelgő, ha ilyen értékes és ritka munkák foglalnak helyet orvosi szak-könyvtárában. A hatalmas könyv: Albinus, leydeni híres egyetemi tanár műve. A könyv a nagy-lelkű adományozó neve alatt, egy kis állványon a Mátyás-házban fog elhelyeztetni.

A szép és nagybecsű ajándékot az E. K. E. a következő átiratban köszönte meg:

Nagyságos orvos úr!

Kedves kötelességet teljesítünk, a midőn választmányunk f. évi márc. hó 10-én tartott gyűlésén egyhangulag hozott határozatából Nagyságod nagylelkű könyvadományai elismerésül a jegyzőkönyvi kivonatot mellékelve tisztelettel megküldjük.

Egyúttal megragadjuk az alkalmat, hogy úgy szokatlan méreteinél, valamint régiségénél fogva fölötte becses és az E. K. E. muzeumának ajándékozott *Albin-féle remek anatómiai atlaszért* — mely valóban elsőrangú muzeális tárgy — hálás köszönetünket a hozzáadással tolmácsoljuk, hogy intézkedtünk, miszerint az muzeumunkban Nagyságod neve alatt mielőbb kiállíttassék és a muzeumi leltárba beiktattassék.

Honfiai üdvözléssel

Kolozsvárt, 1904. április hó 1-én

Feilitzsch Arthur br., *Kovács Géza*,
orsz. képvis., elnök. titkár.

Erdély néprajza és Szongott Kristóf.

Tervben volt, hogy az *Erdélyi Kárpát-Egyesület* három illusztrált díszmunkát irat meg a millenium alkalmából és annak emlékére.

Azonban a nép- és tájrajzi muzeum előtérbe nyomult sürgető kérdése a *Székelyföld* című nagy-sikerű és már teljesen elfogyott kiadvány megjelenése után az E. K. E.-t a Mátyásházi gyűjtemény létesítésére utasította.

Csak e nagyszabású alkotás szellemi és anyagi erőt igazán lekötő megoldásával térhetett vissza az E. K. E. az említett irodalmi trilogia második kötetének, u. m. a „*Világszép Erdély*“ című tájleírásnak az előmunkálatait folytatni, mit egyik legutóbbi választmányi ülésen el is határozott.

Időközben *Szongott* Kristóf tanár írói működése 40-ik évfordulóján saját költségén kiadta „A magyarországi örmények ethnográfiáját“, mely az E. K. E. által szintén tervbe vett „*Erdély néprajza*“ keretében lett volna annak idején megírandó.

Tehát abból az alkalomból, hogy szerző ebből a nagybecsű s mintegy 400 oldalra terjedő és száz képpel díszített munkájából az egyesületnek tisztelet példányt küldött tíz vaskos kötetből álló összes művei kíséretében: az E. K. E. központi választmánya *Feilitzsch* Arthur báró képviselőházi alelnök elnöklete alatt tartott legutóbbi üléséből *Szongott* Kristóf, szamosujvári áll. főgimnáziumi tanárnak, az Armenia szerkesztőjének elismerése jeléül lelkes éljenzés közt üdvözlő és köszönő iratot küldött.

Ezt indokolta az E. K. E. elhatalasított, de el nem ejtett egykori kezdeménye, melynek értelmében bizonyára Erdély néprajzi leírására is nemsokára rá fog kerülni a sor.

KÜLFÖLDI TURISTA- HIREK.

A turistaság emelkedése Franciaországban.

Franciaországnak van egész Európában a legjobb és legnagyobb úthálózata, mely 104000 kmt teszter.

Ennélfogva az automobilizmus és a kerékpározás óriási lendületnek örvend, pláne a mióta az utak pormentesítésével sikeresen foglalkoznak; ilyen modern utak már léteznek is Versailles, Melun és Bordeaux környékén.

A közlekedési költségvetés során a francia képviselőházban az a kérdés is fölmerült, hogy minden útkaparó a régi 2—3 km. helyett tíz km. útvonal takarítása és fönntartása fölött örködhethék, kerékpárral volna fölszerelendő és hogy a vám- és vasúti pályaörök mintájára ők is künn lakkának az utvonatok mentén.

Arról is szó van, hogy jövőben ezeknek az országúti öröknek a házaeszkái egyúttal segélyt- és javítást nyújtó állomásai lehessenek a kerékpározóknak, a hol a járművek egyúttal az útszakasz nivőkülönbségei és egyéb akadályai fölől bizonyos ott felállított jelzőkészülékekkel tájékozódhatnak.

Ez a terv a könnyebben fenntartható pormentes vagyis szurokkal bevont úton könnyen megvalósítható; különösen a motorkocsik ellen való védekezés szempontjából a gyepes kerékpáros illetve gyalogutak újra föl fognak tűnni, melyeket az utak makadamizálása alkalmával kezdtek fölthagyni.

A veszélyes lejtők, hirtelen kanyargó meredélyek útmutató táblákkal látandók el, mint a hogy egyes turistaegyesületek már életbe is léptették.

Ezelőtt 2 évvel még csak 5, ma már 32 idegenforgalmi irodája van Franciaországnak, melyek pusztán csak a különböző vidékek turistaforgalmának a megkönnyítésén fáradoznak.

Továbbá a múlt évben megnyílt a vendéglősiskola, mely a hivatásos ven-

déglősök valóságos pépinière-je lenni hivatott. A kerékpározás már is szédületes fokra emelkedett, pl. csak a Touring-Club-nak 85000 tagja van. Egész Franciaországban a kerékpározók száma más fél millióra rug; 150.000 az emelkedés 1902. óta, — mely évben a motorkocsik száma a 100.000-et érte el.

Évről-évre a kerékpárkiállítás (Salon du Cycle et de l' Automobile) érdekességre a képkiallítás és a Grand-Prix mellé sorakozik, mely újabban a motorcsónak és az automobilvonatok szenzációjával lepette meg.

A közel jövőben Franciaország még fokozottabb mértékben lesz az útasok eldorádója, és pedig első sorban a már is egyre szaporodó német, hollandi és belga kerékpáros turisták részéről.

Óriás fák.

Pap Mihály ny. csendőrezredes, központi választmányi tag, múlt évi szeptember hó első napjában, Háromszék vármegyében Ozsdola községben rokonai látogatása alkalmával megfordulván, ott sétálás közben a róm. kath. templom előtti téren egy óriási nagy te-rebélyes (száldok) hárs fát látott, melynek törzse feltűnő vastagsága miatt, magára vonta figyelmét; ennél fogva annak törzset egy méter magasságban lemérette és a következő méretek jöttek ki, u. m.: a törzs kerülete 6.2 méter, amelynek középmérete 2 méternek felel meg, a fa ágai pedig a törzs körül 5—6 méterre terjeszkednek ki. Arról, hogy milyen idős lehet ez a fa, senki felvilágosítást adni nem tudott, mert a legöregebb emberek is már gyermekkorukban a jelenlegi állapotban találták.

Felmerül a kérdés, hogy az Erdélyi Kárpát-Egyesület működése területén van-e ennél nagyobb fa, lapályos területen, s ha van: hol?

Kirándulási értesítő.

Egy napos kirándulások Kolozsvárról.

1. Torda-hasadék. Indulás kocsin reggel fél 5 órakor. Erkezés d. e. 9—fél 10 órakor a Tordahasadék Peterd felőli szájához. Villás reggeli. A hasadék bejárása. A ki a barlangot is megakarja

nézni, vigyen magával gyertyát. Fél 12 órakor indulás Torda városába, vagy ebéd a szindi oldalon a magunkkal vitt elemőziából. Indulás vissza legkésőbb este 6 órakor, érkezés Kolozsvárra 10 órakor.

Ugyanezen kirándulást meg lehet tenni gyalog is a következő módon. Indulás gyalog, reggel 4 órakor, át kell menni a Bükk-erdőn, Mikesen, Indalon, Peterden. Érkezés a Torda-hasadékhoz d. e. 11 órakor. A Torda-hasadék megtekintése után szintén gyalog át kell menni Tordára, vasutra ülés este 8 óra 52 perckor, érkezés Kolozsvárra 10 óra 50 perckor. Bizalmi férfi: Módi Mihály, körjegyző Szinden, A l a c s Zoltán főmérnök E. K. E. oszt. elnök Tordán.

2. Marosujvár. Indulás reggel 9 óra 11 perckor a gyorsvonattal. Érkezés Marosujvárra 7 ó. 52 p. Bevonulás gyalog (különben kocsis is kapható). Villásreggeli a kincstári vendéglőben. A sóbányák megtekintése, fürdés (sósózfürdő), ebéd. Délután a felsőujvári Teleki-kastély megtekintése, este vacsora. Vissza-indulás 8 ó. 50 p., érkezés Kolozsvárra 10 ó. 50 p. Bizalmi férfi dr. Bikfalvi Károly főorvos.

3. Révi szoros. Indulás hajnali 3 ó. 18 p., az 515. sz. személyvonattal. Érkezés Vársonkolyosra 6 óra 11 p. Villás reggeli S c h ü t z Mártonnak a falu szélén levő vendéglőjében. Gyalogséta a Misid-völgyben a felsőbánlakai barlangokhoz. B i r ó L. cseppkőbarlang. Érkezés fél 11-kor. Idáig lóháton is lehet jönni. Innen föl a Runk-tető csucsára, onnan át kell menni a révi sziklaszoroshoz. Bejárni a sziklaszoros turista útját és barlangjait. Érkezés Rév állomásra d. u. 5 órakor. Személyvonattal visszautazás Kolozsvárra 8. ó. 37 perckor. Csakis jó gyaloglónak ajánlható. Gyengébb turistáknak a Misidvölgyi barlangokat ki kell hagyniok és Vársonkolyosról egyenesen a révi szorosba kell menniök, mert különben a vonatról könnyen lekészhetnek. Bizalmi férfi: H a n d l Károly pályafelügyelő és H o l l ó s y Gyula körjegyző Réven.

4. Bánffyhunjad—Székelyői vizesés. Indulás hajnalban 3 ó. 18 perckor a személyvonattal. Érkezés Bánffyhunjadra 4 ó. 52 perckor. Tovább utazás előre megrendelt kocsival Rekecélre. Kocsibér 10—12 korona. Érkezés 9 órakor Rekecélre. Tovább utazás gyalog a vizeses völgyébe, 10 órakor villásreggeli a magokkal vitt élelemből a kiesfekvésű Sztancsuj tanyánál. Jól gyalogló turisták innen balra a színnel jelzett turista úton gyönyörű kilátást élvezhetnek a természet alkotta felső menedékháztól, honnan 12 órára leereszkehetnek az impozáns vizeséshez. Délebed az E. K. E. menedékházának tornácán. 2 órakor visszaindulás a sziklaszoroson át Rekecél községbe, a honnan a ránk várakozó kocsival visszautazunk Bánffyhunjadra, a hol este 7 óra 23 perckor felülve a személyvonatra Kolozsvárra érkezünk este 8 óra 37 perckor. Bizalmi férfi Bánffyhunjadon C h o r u s Gyula takarékpénztári főkönyvezető és Meregyón S i k ó Kanut körjegyző.

5. Dezsővár. Indulás reggel 5 órakor kocsin. Érkezés 8 órakor Súlyomkőre. Megtekintendők a Bagoly vár és a kupalaku halmok. Tovább indulás Esküllőre fél 10 ó. Villásreggeli. Tovább utazás Almásra a Dezsővár romjaihoz. Almásan ebéd. A kocsik hazatérnek. Gyalog tovább utazás Bánffyhunjadra, hol 9 óra 8 perckor a gyorsvonatra kell ülni, hogy 10 óra 8 perckor este Kolozsvárra érkezhesünk.

6. Hidegszamosvölgye—Rekető. Indulás kocsival, jó lovakkal reggel 5 órakor. Érkezés 8 óra 30 perckor Reketőre. Villásreggeli az Eke turista szállójában. Gyalog bejárando Dumitrásza sziklaszoros. Bizalmi férfi K á n t o r József körjegyző Reketőn. Reketőről fel lehet menni, ha a Dumitrászt kihagyjuk a magurai villa telepház is, de így a kirándulás egy kissé fáradságos. Reketőig az ut kerékpárral is járható.

7. Királyhágó. Korai vonattal 2 és fél óra alatt Bucsa állomásra érhetünk és onnan 1 és fél óra alatt a Királyhágó tetőre. Villásreggeli a tarisnyából. Az

utban az utbiztos házánál vagy esetleg a vasuti állomásnál felvilágosítást nyerhetünk.

8. Kolozs fürdő. A legelső vonattal kényelmesen meglátogatható és a kolozskarai vasuti állomástól egy fél órányira fekszik, mely ut gyalog is megtehető. Fürdő idény alatt a pályaudvaron olcsó kocsik fogadhatók. Egy ülés 1 kor. Bizalmi férfi M ü n s t e r m a n n Ede kolozsi polgármester.

9. Jegenye fürdő. Vasuton 1 óra. A nyári időszak alatt társas kocsik közlekedés a fürdő telepig.

10. Gétzy-vár. Kocsin Szászfenes—Szászlóna — Magyarfenes — Szentlászló (Eke turista szálló) 3 óra alatt Magyarlétára érünk. Innen a Gétzy-vár gyalog háromnegyed óra alatt elérhető. A falu színmagyar, bárki felvilágosítást ad.

K. G.

EGYESÜLETI ÉLET.

Választmányi gyűlések.

I.

Március hó 10-én délután 5 óraker tartotta választmányi ülését az Erdélyi Kárpát-Egyesület. A távollévő elnököt, br. Feilitzsch Árthurt, H e p p e s Miklós kir. táblai tanácselnök, mint az E. K. E.-nek első alelnöke, helyettesítette.

A választmányi tagok szokatlanul nagy számban jelentek meg, mely bizonyítéka annak az érdeklődésnek, melylyel a következő turista-idény alkalmából viseltetnek az egyesület ügyei i.ánt.

Ime a névsor: H e p p e s Miklós táblai tanácselnök és S z á d e c z k y Lajos dr. egyet. tanár alelnökök, M e r z a Gyula főpénztáros, K o v á c s Géza titkár, T a n á c s József ellenőr, K e l e m e n Lajos jegyző, É j s z a k y Károly ny. m. á. v. üzletvezető, A p á t h y István dr. egyet. rektor, I n c z e Gerő tábl. bíró, M e l i t s k ó Frigyes m. á. v. felügyelő, O r b ó k Mór tanítókép. ig., P a p p

Kristóf birtokos, J é k e y Dániel dr. törv. bíró, K o s u t á n y Ignác dr. egyet. tanár, W e i s z József dr. ügyész, V e r s é n y i György tanár, S c h ö n b e r g Miksa kereskedő, S o l y o m János tanár.

Jóváhagyólag vették tudomásul K o v á c s Géza titkárnak jelentését a múlt ülés óta elintézett ügyekről és M e r z a Gyula főpénztárosnak f. évi január és február hó pénztári forgalmáról szóló jelentését.

Titkár előterjesztést tett, hogy a turista-osztály f. hó 8-án megalakult. Titkároknak választotta P á l l Andor mérnököt és N e m e s Győző máv. hivatalnokot. Az osztály intézkedését jóváhagyólag vette a választmány tudomásul. Elfogadta továbbá a választmány a turista-osztálynak ama javaslatát, hogy „Szent László-körut“ elnevezéssel a túri, tordai hasadékok a „Gétzy-vár“-ral együtt koszoruba foglalva, útmutató táblákkal láttassanak el és színjelzés készíttessék. A turista-osztály a pünköshti ünnepeken tartja meg az említett körútra vonatkozó helyszíni szemlét.

Különböző kérvények elintézése után kimondották, hogy Tarcsafalvi P á l f f y Aladárt az „Uránia“ tudományos színházban tartandó erdélyi tárgyú előadásában támogatni fogják.

A Tusnád-fürdőről a Szent Anna-tóhoz vezető útra és a tó mellett építendő védő kunyhóra vonatkozólag útasították az elnökséget, hogy a szükséges színjelzést, útmutató táblákat, stb. a helyszínén állapítsa meg és a szükséges tervek készítését.

Az Unió-gyufagyár az E. K. E. nevét vielő gyújtó után félelvi százalék fejében 334 koronát szállított be az egyesület pénztárába. Jóváhagyólag vették tudomásul. Kimondották továbbá, hogy az Udvarhelymegyei kalauz könyvből 200 példányt a „Székelyudvarhelyi Tanári kör“-nek az előállítási árán eladnak, az idegenforgalmi vállalat R. T. sorsjegyeinek terjesztésére pedig felhatalmazták az elnökséget.

Az ujonnan készült üvegek bemutatása időpontjának meghatározását szintén az elnökségre bízták. Felvettek 14 új tagot, a kik a múlt hó 20-ika óta jelentkeztek.

Titkár jelentést tett ezután az egyesületi könyvtár részére érkezett könyvadoományokról, különösen kiemelve Mál y István dr. ajándékát, a ki 14 kötet könyvet és Albinus nagy anatómiai atlaszát ajándékozta az egyesületnek. Választmány az ajándékozónak jegyzőkönyvi köszönetet szavazott. — Örömmel vették tudomásul, hogy az „Erdély“ ez évi 1—2. száma megjelent és végül Tanács József indítványára kimondta a választmány, hogy az „Erdély“ borítékán ezután hirdetések is fog közölni s továbbá, hogy költség kimelés szempontjából a tagokkal való érintkezés is lehetőleg a folyóirat útján eszközözendő.

Több kisebb ügy elintézése után az ülés véget ért.

II.

Április hó 9-én (szombaton) d. u. 5 órakor az egyetemi ásványtani intézetben tartotta az Erdélyi Kárpát-Egyesület érdekes tárgysorozattal választmányi ülését. Jelen voltak: Feilitzsch Arthur báró, Papp Mihály csendőrezredes, Kelemen Lajos tanár, Dax Adolf főfelügyelő, Hermann Antal dr. igazgató, Heppes Miklós táblai tanácselnök, Versényi György dr., Versényi Gábor tanárok, Solyom János tanár, Magyar Endre igazgató, Gáman József titkár, Puszkás Béla, Papp Kristóf kereskedő, Jékely Dániel dr. törv. bíró, Weisz József dr. ügyvéd, Kossutány Ignác dr. egyetemi tanár, Tomán Béla iparos, Schönberg Miksa kereskedő, Pál István kanonok, Hangay Oktáv tanár, Merza Gyula E. K. E. főpénztáros és Kovács Géza E. K. E. titkár. Elnökölt Feilitzsch báró, előadott Kovács Géza titkár, jegyzett Kelemen Lajos. Titkár jelentést tett arról, hogy a február hóban tartott választmányi ülés összes határozatai végrehajtottak és a napi folyó ügyek mind elvannak látva. A múlt hónapban expedáltatt az „Erdély“ folyóirat 1—2. száma. Különböző egyesületi nyomtatványokat rendeltek és az E. K. E. gyűjtő terjesztésére s a vidéki tagokhoz körlevelet intéztek.

Már több kirándulási programot dolgoztak ki a tagok felkérésére, mely körülmény biztos jele annak, hogy az idegen forgalom ez évben is nagyarányú leendő. A nagyváradi hadapródiskola a husvétünnepken tanulmánykirándulást rendezett és muzeumunkat meglátogatta. A budapesti osztály-titkári iroda újjászervezésének kérdése rövid időn

belül meg lesz oldva, melylyel kapcsolatosan az összes erdélyi fürdőknék prospektusait bekérték, hogy a balneológiai kiállításon valamint a fő- és székvárosban azok a nagyközönség rendelkezésére álljanak. Jövőhagyólag vették a titkár jelentését tudomásul. Ezután Merza Gyula főpénztáros tett jelentést a március havi pénztári forgalomról és arról, hogy a tagdíj behajtás folyamatban van. Tudomásul szolgált. Titkár jelentést tett Szongott Kristóf tanárnak nagybecsű könyvadományairól. Nevezett 10 kötet könyvet, saját munkáit ajándékozta az egyesületnek. Választmány ajándékozót meleg ovációban részesítette és neki jegyzőkönyvi dícséretet szavazott.

A „Magyar Hölgyek Világa“ ama kérését, hogy a Kis-Királykői menedékház kliséjét kikölcsönözzék műmellékletek készítése céljából, nem teljesítették, hanem felhatalmazták az elnökséget arra, hogy a remetei sziklaszoros és a Gyilkos-tó aquarell képek színes sokszorosításait 1 korona árért megvételre felajánlhassa. Ezután új tagok felvétele következett. A földművelésügyi miniszternek leiratát, melyben a székely kirendeltség véleményes jelentéséről az egyesület javaslatát kéri, áttették tanulmányozásra és véleményezésre a székely osztályhoz.

Titkár jelentést tett arról, hogy a Handl Károly által felfedezett révi csepköbarlangot a látogatók rongálják. Az elnökség sürgős megkeresést intézett Zichy Ödön grófhhoz, a ktnék birtokán fekszik a barlang, továbbá a révi jegyzőhöz, hogy valamelyes formában gondoskodjanak a barlang ékességeinek megvédelmezéséről. Felkérték a jegyzőt, hogy állíttasson fel a barlang bejáratához tilalmi táblát és a tudomására jutott rongálásokat esetről-esetre jelentse be.

Választmány jövőhagyólag vette tudomásul az elnökség eljárását és a továbbiakra vonatkozólag Zichy Ödön gróf válaszána beérkezése után fog intézkedni.

A múlt ülés választmányi határozata folytán beszerzett üvegképeknek vászonra vetítése következett abból a célból, hogy meggyőződjenek a választmány a képek jóságáról. A választmány nagy meglepéssel és örömmel szemlélte a művészi kivitelű képeket, melyekkel annak idején sorozatos előadásokat fog tartani, hogy a természeti és tájszépsegek szeretetét a nagyközönségben felébressze és fejlessze. Elnök éltetésével záródott az ülés.

Szerkesztő: **Merza Gyula.**

Ny. Gombos Ferencznel Kolozsvárt.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

"Pátria" nyomda Budapest.

Urmósi Sándor festménye után.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A gyergyó-bélbori templom és környéke.

Weinwurm Antal műintézete.